

1997-01-01

ความรัก / ความรู้ / ความตาย: เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง

จเนศ วงศ์ยานนาวา

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

วงศ์ยานนาวา, จเนศ (1997) "ความรัก / ความรู้ / ความตาย: เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง," *Journal of Social Sciences*: Vol. 30: Iss. 2, Article 2.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol30/iss2/2>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ความรัก / ความรู้ / ความตาย: เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง

ธเนศ วงศ์ยานนาวา*

ปรัชญาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรัก เป็นความรักในความรู้ นี่เป็นหลักพื้นฐานที่คนมักจะกล่าวกัน แต่ถ้าจะว่ากันจริงๆ แล้ว ไม่มีใครบอกได้ว่าความรักนั้นคืออะไร แล้วเราจะต้องไปสนใจในความรู้ ซึ่งถ้าจะรวมเข้าไปด้วยแล้วก็จะทำให้ชีวิตสับสนขึ้นไปอีก กลายเป็นรู้มากยากนาน รู้น้อยพลอยรำคาญ รู้มากคิดมาก มีเหตุผลมาก ก็จะทำให้ชีวิตยุ่งยากขึ้นไปอีกแบบหนึ่ง กลายเป็นที่นี้วุ่นวายหนอ มากกว่าจะตอบปัญหาให้กับมนุษย์ว่าที่นี่ไม่วุ่นวาย ไม่เปลี่ยนแปลง มีแต่ความสงบที่หาสิ่งอื่นใดเปรียบได้

เมื่อไม่รู้ว่ามันคืออะไร ทั้งความรัก ความรู้ ก็จะต้องแสวงหาไปทำไมมี ปฏิบัติตามโลกที่เขาบอกมาเสียไม่ดีกว่าหรือ ถ้าเป็นเช่นนั้นคนที่จะแสวงหา ต้องการการตรวจสอบชีวิต หาปรัชญาแห่งชีวิต ก็คงจะไม่มีคามหมายอะไรในโลกนี้ แต่สำหรับคนหลาย ๆ คนแล้ว ชีวิตที่เขาเหมือนกับอนุหรืออนุภาคที่ล่องลอยไปตามที่ต่าง ๆ ยิ่งลอยสูงก็ยิ่งหนาวนั้น ยิ่งน่ากลัวกว่า กลัวจะตกลงมากระแทกพื้นแหลกเหลว ตายแบบไม่ทิ้งซากให้ผู้อยู่หลังได้อาลัยอาวรณ์ เหลือเพียงแค่หนังสืองานศพสุดดีเกียรติคุณ สถิตแต่ความดีประดับไว้ในโลกา การกระทำของมนุษย์จึงมุ่งหวังความคงกระพันเป็นอมตะ รวากับโลกที่มีความเป็นนิรันดร์ ไม่มีการดับสูญ แม้ความตายก็ไม่อาจเยื้องกรายเข้ามาได้

ว่าไปแล้วความตายกับการมีชีวิตจึงเป็นพลังผลักดันให้กันและกัน ความตายเป็นข้อจำกัดของสิ่งมีชีวิต หรือถ้าจะรวมสรรพสิ่งทั้งหลายก็ต้องกล่าวว่ามีเกิดมีดับ กลับไปกลับมาอยู่อย่างนี้ตายแล้วไปไหน เป็นพื้นฐานให้กับการมีชีวิต ถ้าตายแล้วเกิดก็คงจะไม่ต้องหวาดวิตกกับความตาย เพราะนั่นเป็นเพียงแค่การแปรสภาพ เหมือนกับการเล่นแร่แปรธาตุ จนในที่สุดแล้วก็บอกกับตัวเองว่า สสารย่อมไม่สูญหายไปจากโลกนี้ นับว่าเป็นความสุขอย่างหนึ่งที่จะทำให้ความมั่นคงกับชีวิต ถ้าไม่เกิดไม่ดับ ไม่มีการกลับไปกลับมาของชีวิตแล้วไซ้ ก็อาจจะไปรวมตัวอยู่กับสิ่งถาวรหรือเหมือนหนึ่งการสิงสถิตอยู่ในถาวรวัตถุ ปุณนิยสถาน หรือสิ่งมหัศจรรย์ของโลกทั้งหลาย เพียงแต่ไม่จำเป็นต้องปรากฏเป็นรูปร่างอยู่ในโลกนี้เท่านั้นเอง

* คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทั้งหมดนี้เป็นความต้องการที่จะมีความเป็นอมตะอยู่ในกายและจิต หรือจะเป็นเพียงแค่จิตก็ยังดีกว่าไม่มีอะไรเลย ปัญหาความต้องการเหล่านี้จะดูน่ามนุษย์ไปสู่โลกที่มนุษย์ไม่อาจจับต้องได้ด้วยผัสสะทั้งหลาย แต่สื่อสารกับสิ่งนอกชีวิต (ประจำวัน) ได้ด้วย “ญาณ” หรือสัมผัสที่หกที่ดูเหมือนว่าจะทำให้มนุษย์หกคะเมนตีลังกามากกว่าจะเอาเท้าแตะดิน ชีวิตทางปรัชญาจึงเป็นชีวิตที่เอาหัวเดินต่างดิน

หัวใจใช้สมองทำงานด้วยเหตุผลหรือที่เรียกว่า reason หรือ rationality นั้นไม่ใช่เรื่องความรัก เพราะความรักอาจจะไม่ใช่เรื่องที่มีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผล ถ้ากล่าวเช่นนี้สถานภาพแห่งความรักของความรู้จะเป็นอย่างไร นี่เป็นปัญหาโบราณที่ดูจะถูกปล่อยไปเมื่อความมีเหตุผลแบบยูริเพียน¹ เข้ามามีอิทธิพลต่อความรักในความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุผลในเชิงกลไก เชิงเครื่องมือ ที่ดำรงอยู่ในรูปของการให้แนวทางหรือวิถีทางบางอย่างที่จะเดินไปสู่เป้าหมายบางประการ ทุกสิ่งทุกอย่างถูกคำนวณอย่างมีเหตุมีผล มีความคุ้มค่าคุ้มทุน นอกจากนั้น เมื่อมีเหตุผลก็ยังไม่สมควรที่จะแสดงอารมณ์ความรู้สึกออกมาอีกด้วย² และแน่นอนว่ามันย่อมขัดแย้งกับความคิด โรแมนติก ที่เป็นรากฐานสำคัญอย่างหนึ่งของความเป็นมนุษย์สมัยใหม่ ซึ่งดูเหมือนจะตอกย้ำถึงความจำเป็นในการแสวงหาจิตวิญญาณโดยผ่านความรัก

ความรักแห่งปัญญา/ความรักในความเป็นอมตะ

ความรักทำให้โลกเคลื่อนไหว ทำให้โลกหมุน นี่คือสิ่งที่โลกตะวันตกมักจะกล่าวถึงกันอยู่บ่อย ๆ ความรักเป็นสิ่งที่สำคัญที่ขาดไม่ได้สำหรับมนุษย์³ การให้ความสำคัญแก่ความรักดูจะเป็นรากฐานของความคิดและอารมณ์ในระบบความคิดของตะวันตก ดังจะเห็นได้จากความสำคัญของความรักในคริสต์ศาสนา ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรที่คนนอกศาสนานี้จะกล่าวเชิงตำหนิว่า คนในศาสนานี้ตกหลุมรัก

¹ ดู Rene Girard, *Things Hidden since the Foundation of the World*, translated by Stephen Bann and Michael Metteer, (Stanford: Stanford University Press, 1987), Chapter 4, “The Logos of Heraclitus and the Logos of John”; Wolfgang Schluchter, *The Rise of Western Rationalism: Max Weber's Development History*, translated by Guenther Roth, (Berkeley: University of California Press, 1981); Jurgen Habermas, *The Theory of Communicative Action, Vol. I: Reason and the Rationalization of Society*, translated by Thomas McCarthy, (Boston: Beacon Press, 1981)

² หลักสำคัญอันหนึ่งซึ่งนักปรัชญาอย่าง Spinoza ให้ความสำคัญ อันถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของพวก Enlightenment ก็คือ อย่ายิ้ม อย่าเสียใจ อย่าประณาม แต่จงเข้าใจ, Ernst Cassirer, *The Philosophy of Enlightenment*, (Boston: Beacon Press, 1932), หน้า xi

³ Johann Wolfgang Von Goethe, *The Sorrows of Young Werther*, trans. by Michael Hulse, (Harmondsworth: Penguin Books, 1989), หน้า 64

กันง่าย⁴ นี่เป็นข้อที่คริสต์ศาสนานิกายออร์ทอดอกซ์ตั้งแต่สมัยต้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน พอมายังยุคที่มนุษย์ให้ความสำคัญแก่การผลิต มนุษย์ต้องผลิต มนุษย์ไม่สามารถจะดำรงตนเป็นชนชั้นกาฝาก เริงร่าอยู่กับความสะดวกสบาย ชีวิตที่มีแต่ความเพลิดเพลินโดยไม่ผลิตหรือทำงานที่สังคมบอกว่าสร้างสรรค์ ก็ทำให้ความรักและการทำงานเป็นของคู่กัน จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้โดยเฉพาะในสังคมสมัยใหม่ ทั้งงานและความรักจะเป็นตัวทำให้ชีวิตในโลกนี้มีความหมาย ความหมายที่หนักแน่น ไม่ต้องลอยเคล้งคว้างอยู่ในอากาศ กลายเป็นผู้ไร้ประโยชน์จากจุดยืนของสังคมและตนเองอีกต่อไป ดังจะเห็นได้จากผลงานอย่าง Kazuo Ishiguro, *The Remains of the Day* ซึ่งเป็นทั้งภาพยนตร์และหนังสือ หรือภาพยนตร์อย่าง *Reality Bites* ดังนั้นทั้งความรักและงานจะทำให้มนุษย์ดำรงตนอยู่ในโลกอย่างมีความสุข ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดผลิตภัณธ์ต่างๆ ความรักจึงต้องกลายเป็นเครื่องมือสำหรับการเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ภายนอกไม่แตกต่างไปจากจอบหรือเสียม⁵ อันเป็นส่วนหนึ่งของ “ทุน” ที่ลงไป

สำหรับเรื่องความรักนั้น ก็เป็นเสมือนดังคำกล่าวที่ว่า ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีทุกข์ เพราะถ้าจะ “ลงทุน” ให้ความรักกับอะไรสักอย่าง หมายความว่าจะต้องได้รับความรักกลับคืน ถ้าไม่เช่นนั้นความรักจะกลัดหนอง เรื่องความรักไม่สมหวังเป็น “Unrequited Love” เป็นตำนานที่เล่าขานกันมาไม่จบสิ้น และก็ทำให้ชีวิตต้องสิ้นกันมานักต่อนัก หนังสือของ Goethe เรื่อง *The Sorrow of The Young Werther* เป็นตัวอย่างที่ดี เมื่อหนังสือเล่มนี้ออกมา ผู้อ่านจำนวนมากตัดสินใจเดินทางสู่ปรโลกด้วยน้ำมือของตนเองมากมาย นับได้ว่าเป็นหนังสืออันตรายเล่มหนึ่งที่เดียว ในสายตาของผู้คนหลายต่อหลายคน แต่จะมีอิทธิพลอย่างใดกล่าวกันจริง ๆ หรือไม่นั้น ก็เหมือนกับสิ่งอื่นๆ เพราะในที่สุดแล้วก็ยากที่จะตัดสินว่าใช่หรือไม่ใช่⁶

หนังสือเล่มนี้เป็นผลผลิตที่เกิดจากพลังของการขาดทุนในความรัก แต่เป็นการเปลี่ยนข้อเสียเปรียบให้กลายเป็นประโยชน์ผ่านการใช้ปัญญา อย่างไรก็ตามการแสดงออกดังกล่าวนั้นมิใช่ได้ทุนคืนแต่อย่างใด เพียงแต่ว่าความเจ็บปวดที่เป็นเงื่อนไขของการมีความรู้ในเรื่องความรักอันเป็นความรู้สึกได้ถูกแปรเปลี่ยนออกมาเป็นตัวหนังสือ

⁴ Peter Brown, *The Body and Society: Men, Women and Sexual Renunciation in Early Christianity*, (New York: Columbia University Press 1988), หน้า 140

⁵ Luce Irigaray, *An Ethics of Sexual Difference*, trans. by Carolyn Burke and Gillian C. Gill, (London: The Athlone Press, 1993), หน้า 100-101

⁶ Michael Hulse, “Introduction,” in J.W Von. Goethe, *Ibid.*, หน้า 12-13; งานชิ้นนี้ เขายอมรับว่า “ตัวเอกมีอะไรร่วมกับเขามากมาย” และเขายังกล่าวว่า “ผู้แต่งหนังสือเล่มที่ 1 ผิดพลาด ที่ว่าไม่ได้ยิงตัวตาย เมื่อเขียนหนังสือจบ” ดู Maurice Cranston, *The Romantic Movement*, (Oxford: Basil Blackwell, 1994), หน้า 25-26.

การปฏิบัติต่อความรักด้วยการใช้ปัญญาและเหตุผลนี้ เป็นการปิดบังและปฏิเสธความเปราะบางของชีวิตมนุษย์ นี่เป็นความพยายามที่จะหลบเลี่ยงความรู้เรื่องของความรู้สึกแห่งหัวใจที่เจ็บปวด โดยหันเหไปสู่การใช้นิสัยที่เกิดขึ้นจากความเคยชิน การใช้ปัญญาจึงเป็นการหลบหลีกความรู้สึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจ็บปวดอันจะนำไปสู่ความเจ็บแค้น แน่นนอนนั้นย่อมหมายถึงโอกาสของความรุนแรงย่อมจะเกิดขึ้น⁷ การปิดบังปิดล้อมมิให้ความรักแสดงพลังออกมา ผลที่ตามมาก็คือความรู้ในเรื่องความรู้สึกมิได้หยั่งถึงกันซึ่ง การใช้นิสัยแบบการวิเคราะห์เชิง “กำไร ขาดทุน” เป็นการปลอมประโลมตัวเอง เพื่อให้ตนเองยังคงสามารถดำรงตำแหน่งผู้ควบคุมสถานการณ์ ยุทธวิธีแบบนี้เป็นการแสดงออกถึงการต่อต้านความรักมากกว่าการแสดงออกถึงความรัก และนั่นย่อมหมายถึงการบิดเบือน “ระยะห่าง” ของความสัมพันธ์⁸ มากกว่าที่จะรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามอุดมคติ

หลาย ๆ คนเสนอทางออกของยุทธวิธี “ขาดทุน-กำไร” ว่ารักคนที่เขารักเราดีกว่า ไม่ต้องเสียเวลาเป็นไหน ๆ เพราะคิดแบบคุ้มทุนคุ้มค่า แล้วยังเอาพลังเหล่านี้ไปทำงานหรือสร้างสรรค์สิ่งอื่น ๆ ได้อีก แต่ก็มีใครบางคนติงเสียเลยในสายตาของคนหลาย ๆ คน อีกยุทธวิธีหนึ่งที่จะแก้ปัญหานี้ก็คือ ไม่ต้องคิดว่าจะได้รับรักกลับคืนหรือไม่ เรียกว่าชีวิตนี้มีแต่ให้ ความรักคือการให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน นับว่าเป็นเศรษฐกิจความรักหรือเวสสันดรทางความรักก็ว่าได้ แนวความรักแบบนี้ดูเหมือนว่าจะมีอิทธิพลของศาสนาอยู่อย่างมาก แต่มันยังสอดคล้องกับความคิดเสรีนิยมชนิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้สวัสดิการที่ดีแก่เพื่อนมนุษย์ รักในเพื่อนมนุษย์ เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ โดยมีหวังสิ่งตอบแทน เป็นความสุขที่บังเกิดขึ้นจากการประกอบกรรมดีนั้น ๆ

ความรักแบบนี้มีคุณค่าในตัวของมันเอง แต่ถ้ามองอีกมุมหนึ่งแล้ว ความรักอาจจะไม่ใช่เป้าหมายที่แท้จริง เป้าหมายของมันกลับอยู่ตรงที่ว่า บุคคลผู้นั้นมีความหวังว่า การที่เขามีความรัก มีความเมตตากรุณาให้กับคนอื่นแล้ว มนุษย์คนอื่น ๆ ก็จะมีสิ่งเหล่านี้ตอบสนองให้เช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความรัก ความเมตตากรุณา ที่มนุษย์มีให้กันและกันนั้น มันจะผลิดอกออกผลพุ่งกระจายไปทั่ว ดังนั้นปัญหาจึงอยู่ตรงที่ว่า ในการให้ความรัก มนุษย์มีความหวังที่จะได้รับความรักตอบแทนมาหรือเปล่า ทำอย่างไรในรักนั้นจึงจะปราศจากความหวัง ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก เพราะอย่างน้อยความหวังก็เป็นยาบรรเทาปวดให้กับชีวิตได้มากเท่า ๆ กับความรัก แต่ถ้ามีความหวังปะปนอยู่ในความรัก

⁷ ดู Renato Resaldo, "Introduction. Grief and a Headhunter's Rage" in *Culture and Truth: The Remaking of Social Analysis*, (London: Routledge, 1993), หน้า 1-21

⁸ Martha C. Nussbaum, "Love's Knowledge" in *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*, (Oxford University Press, 1990) หน้า 264

นั่นแล้ว ย่อมหมายความว่า ความรักนั้นไม่ได้ปราศจากเป้าหมาย การกล่าวว่าความรักแบบนี้เป็นไปได้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนจึงเป็นเสมือนการหลอกตัวเอง และหลอกคนอื่นไปในเวลาเดียวกัน เพราะในที่สุดความรักเช่นนี้ก็ยังคงตกอยู่ในกรอบวิธีคิดแบบ “ขาดทุน-กำไร” อยู่เช่นเดิม

สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นความขัดแย้งของการดำรงอยู่ในชีวิต ที่มนุษย์จะต้องเผชิญ ตราบใดที่ยังมีชีวิตอยู่ นั่นหมายความว่า มนุษย์มีความต้องการ มีค้นหาและราคะ และเมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ไม่มีความต้องการ หรือตกอยู่ในสภาวะดังกล่าว นั้นย่อมหมายความว่าเขาเหล่านั้นไม่มีชีวิตอยู่แล้ว ดังนั้นถ้าจะชื่นชมหรือสรรเสริญชีวิต ย่อมหมายความว่า การสรรเสริญ ค้นหาและราคะ จึงต้องมีอยู่ต่อไป แต่โดยทั่วๆ ไป มนุษย์จะไม่สรรเสริญสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ดังจะเห็นได้จากปรัชญาและศาสนา ที่เป็นแกนสำคัญในการต่อต้านและประณามสิ่งต่างๆ เหล่านี้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปรัชญาจะเน้นให้มนุษย์เชื่อมั่นในปัญญามากกว่าความรู้สึกลับเกิดขึ้นจากประสาทสัมผัสทั้งห้า แต่ก็ยังไม่ถึงขั้นปฏิเสธความรู้ที่เกิดจากร่างกายโดยสิ้นเชิง ในขณะที่ศาสนาสอนให้มนุษย์ปฏิเสธ ดูถูกเหยียดหยามร่างกายของตนเอง⁹ ทั้งนี้เพราะร่างกายเป็นบ่อเกิดของความต้องการตามธรรมชาติ เช่น การละเว้นจากการร่วมเพศด้วยการรักษาพรหมจรรย์ไว้ตลอดชีวิต อันเป็นหลักฐานที่ปรากฏอยู่ใน Dead Sea Scrolls ของพวกยิว¹⁰

อย่างไรก็ตามการปฏิบัติดังกล่าวนั้นย่อมส่งผลต่อการหมดสิ้นของมนุษยชาติ ดังนั้นคนอย่าง Paul of Tarsus ซึ่งเป็นยิวที่พูดภาษากรีกในสมัยคริสต์ศตวรรษที่หนึ่ง จึงไม่เห็นด้วยกับความคิดดังกล่าว¹¹ โดยยังให้มีการร่วมเพศในสถาบันการแต่งงานต่อไป แต่ทั้งนี้ให้เป็นไปเพื่อการมีลูกไว้สืบทอดเผ่าพันธุ์มากกว่าเป็นการแสวงหาความสุขทางเพศ สถาบันการแต่งงานจึงเป็นเครื่องมือในการปกป้องมิให้มนุษย์ต้องตกอยู่ภายใต้การล่อลวงของปีศาจร้าย¹² ไม่เพียงแต่ความต้องการทางเพศเท่านั้น ความต้องการที่จะบริโภคอาหารเพื่อตอบสนองการดำรงอยู่ของร่างกายก็เป็นสิ่งต้องห้าม เพราะนับตั้งแต่อาดัมและอีฟนั้น ความชั่วร้ายเกิดขึ้นเพราะความต้องการกินผลไม้ต้องห้าม (แม้ว่าผลไม้อาจจะเพียงสัญลักษณ์ก็ตาม แต่ผู้ศึกษาพระคัมภีร์นั้นไม่จำเป็นที่จะต้องเห็นว่าเป็นสัญลักษณ์ก็ได้ “ผลไม้” ที่กินความไปถึงการบริโภคด้วยนั้น

⁹ ความคิดเรื่องร่างกายเป็นตัวก่อปัญหานั้น เป็นรากฐานสำคัญของความคิดแบบคริสเตียน โดยเฉพาะยุคหลัง ๆ ดู Ioan P. Culianu, "Introduction: The Body Reexamined," in *Religious Reflections on the Human Body*, ed. by Jane Maire Law. (Bloomington: Indiana University Press, 1995) หน้า 1-18. และดูความคิดเรื่องร่างกายที่หลากหลายในศาสนาต่างๆ ในหนังสือเล่มเดียวกันนี้

¹⁰ Peter Brown, *The Body and Society*, หน้า 38.

¹¹ Ibid. หน้า 54

¹² Ibid., หน้า 54-55

ถูกตีความว่าเป็นเรื่องจริงมากกว่าอุปมาอุปไมยหรือสัญลักษณ์ทางภาษาได้เช่นกัน¹³⁾ เพื่อไม่ให้ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย การควบคุมอาหารจึงเป็นทางสำคัญในการบรรลุความบริสุทธิ์อีกครั้ง¹⁴⁾

แน่นอนอาหารและความต้องการทางเพศนั้น เป็นสิ่งที่เชื่อกันว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ดังนั้นการควบคุมอาหารจึงเป็นการควบคุมเรื่องความต้องการทางเพศไปด้วยในตัว ทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า ศาสนามีความต้องการที่จะควบคุมความเป็นไปทางชีวภาพ โดยสุดท้ายแล้วอาจจะกล่าวได้ว่า ศาสนานั้นมิได้สอนให้มนุษย์เป็นมนุษย์ แต่ต้องการให้มนุษย์บางประเภทเลื่อนสถานภาพเป็นอภิมนุษย์ ที่อยู่เหนือข้อจำกัดต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตาย การทำตัวให้พร้อมสำหรับความตายในศาสนาต่าง ๆ จึงเป็นหนทางที่จะพิสูจน์ความเป็นอภิมนุษย์ หนทางแห่งชีวิตเบื้องหลังความตายนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์พึงสังวร นอกจากนั้นศาสนายังทำหน้าที่เหมือนกับบริษัทประกันที่ไม่มีบริษัทประกันไม่อาจจะของชาติใดเสมอเหมือน เพราะศาสนากล้ารับประกัน “ชีวิตหลังความตาย” โดยมีมนุษย์เสียค่าพรีเมียมด้วยการกระทำ ซึ่งศาสนาจะเป็นตัวกำหนดว่าเบี้ยประกันที่จ่ายไปในช่วงเวลาที่มีชีวิตอยู่นั้นใช้ได้หรือใช้ไม่ได้ จะไปนรกหรือไปสวรรค์ หรือชาติหน้าจะเกิดเป็นมหาเศรษฐี หรือเป็นกิ้งกือ

ความรักที่เกือบตาย / ความรักในอภิมนุษย์

ความมั่นคงและความไว้วางใจที่มีต่อศาสนานั้นจะแสดงออกโดยผ่านการตรวจสอบ การฝึกฝน วินัยอย่างเคร่งครัด ไม่แตกต่างไปกับชีวิตทหารนาวิกโยธิน ที่จะต้องทนทุกข์ทรมาน ทนต่อความเจ็บปวดทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ สภาวะที่แสนสาหัสจนเกือบจะเป็นชีวิตที่คาบเส้นระหว่างความมีชีวิตและความตาย หรือแม้กระทั่งตายไปเลยนั้น มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเป็นอภิมนุษย์ และความเป็นปึกแผ่น และความมีเอกภาพในหมู่ผู้มีศรัทธาในศาสนา ถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเจ็บปวดอันแสนสาหัสและความตาย เป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้คนมีศาสนา และคนไร้ศาสนาหรือคนนอกแตกต่างกัน เข้าทำนองว่าเป็นพวกเขา พวกเรา มีการแบ่งพวก แบ่งค่ายกันอย่างชัดเจน ลักษณะดังกล่าวนี้จะเห็นได้ในหมู่นับถือศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงคริสต์ศตวรรษที่สองและที่สาม ซึ่งเป็นช่วงที่คริสต์ศาสนายังไม่ได้รับการยอมรับในอาณาจักรโรมัน การสังหารผู้ยึดมั่นในพระเยซูจึงมีอยู่เสมอ ยิ่งไปกว่านั้นการสังหารพวกคริสเตียนเหล่านี้ก็เป็นไปเสมือนประหนึ่งดู “ละคร” ทั้งนี้เพราะประเพณีการประหารชีวิตจะต้องกระทำต่อหน้าสาธารณชน แต่เมื่อสาธารณชนเห็นความกล้าหาญ ความไม่กลัวตาย กลับดูถูกเหยียดหยามความตายว่าไม่เป็นอุปสรรคต่อการมีชีวิตหลังความตายที่เป็นอมตะ

¹³⁾ ดู Pierre Hadot, “Forms of Life and Forms of Discourse in Ancient Philosophy,” in *Philosophy as a Way of Life*, ed. by Arnold I. Davidson (Oxford: Basil Blackwell, 1995), หน้า 52

¹⁴⁾ Ibid. หน้า 220

การแสดงออกดังกล่าวจึงเป็นการยกฐานะผู้ถูกประหารให้เป็นวีรบุรุษเป็นชีวิตที่เหนือชั้นกว่าละคร คนอย่าง Proteus Pergrinus เป็นตัวอย่างที่ดี¹⁵ ผลลัพธ์จึงเป็นไปในทางลบต่อผู้ปกครองมากกว่าที่จะเป็นผลในทางบวก เพราะมีผู้คนมาสนับสนุนให้กำลังใจผู้ถูกประหาร¹⁶ และพร้อมที่จะให้ความเห็นอกเห็นใจ รวมทั้งพวกที่ไม่ใช่คริสเตียน ผลบวกจึงกลับตกไปอยู่กับพวกคริสเตียน ความตายจึงไม่ใช่ข้อจำกัดเพียงอย่างเดียว แต่กลับเป็นพลังผลักดันให้เกิดการผินผ่องกำลังใจและความสมานฉันท์ในกลุ่มพวก “เรา” ที่เป็น “ผู้ทุกข์ยาก”¹⁷ เป้าหมายของกลุ่มชนเหล่านี้มิได้อยู่ในโลกปัจจุบัน แต่อยู่ในโลกสวรรค์ซึ่งนั่นก็หมายความว่า เป็นการปฏิเสธสภาพสังคมหรือต่อต้านสังคม อันเป็นโลกที่อุดมไปด้วยต้นหาราคะ¹⁸

ชีวิตของนักปรัชญาก็ดูจะไม่แตกต่างไปจากชีวิตของพวกพระนักบวช โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักปรัชญาในสมัยโบราณที่ถือว่า ปรัชญาเป็นเรื่องการดูแลเอาใจใส่ตัวเอง¹⁹ เป็นการปฏิบัติตนเองให้สอดคล้องกับหลักปรัชญา ลักษณะดังกล่าวนี้จึงไม่มีการแยกโลกส่วนตัวกับโลกสาธารณะทั้งสองส่วน ต้องดำเนินไปอย่างสอดคล้องกันในฐานะของวิถีชีวิต มากกว่าจะเป็นเพียงแค่ทฤษฎี ที่มีไว้เพื่อการศึกษาในเชิงความรู้เชิงวิชาการ อันเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการศึกษา ทฤษฎีจึงมีเป้าหมายอยู่ที่การปฏิบัติตนเพื่อชีวิตอันมีสันติสุขในความคิดของ Epicurus หรือจะเป็นการมีชีวิตที่ทิพย์สุข (divine pleasure) ในทัศนะของพวก Aristotelians หรือจะมีเพื่อการมีกิจกรรมเชิงวิพากษ์อยู่ตลอดในทัศนะของพวก Academicians หรือเพื่อให้ทฤษฎีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวิถีชีวิตในความเห็นของพวก Platonists²⁰ เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเป็นการประพฤติปฏิบัติตัวตามแนวทางใด เป้าหมายสำคัญของมันก็คือ การทำให้นักปรัชญาเหล่านี้สามารถแสวงหาความสมบูรณ์ และความก้าวหน้าทางจิตวิญญาณ หรือจะเป็นความสงบสุขที่หาจากสิ่งอื่นไม่ได้แล้ว นี่ดูจะเป็นความพยายามที่จะทำตัวให้เหมือนกับพระเจ้า²¹ นับเป็นความต้องการที่จะเลียนแบบพระเจ้า ไม่ว่าจะเป็นทั้งในรูปแบบของการดำรงชีวิตหรือการมีปัญญา

¹⁵ Judith Perkins, *The Suffering Self Pain and Narrative Representation in Early Christian Era*, (London: Routledge, 1995) หน้า 20

¹⁶ Ibid., หน้า 16

¹⁷ Ibid., หน้า 31-32

¹⁸ Peter Brown, *The Body and Society*, หน้า 5-64.

¹⁹ Michel Foucault, *The History of Sexuality Vol.3: The Care of the Self*, (New York: Pantheon, 1985)

²⁰ Pierre Hodot, “Forms of Life and Forms of Discourse”, หน้า 60

²¹ Ibid. หน้า 58

ความต้องการที่จะมีชีวิตอันสงบสุขและมีปัญญาอันล้ำเลิศดุจดังพระเจ้านั้น ย่อมไม่ใช่ความต้องการของพระเจ้า เพราะสิ่งต่างๆ เหล่านี้พระเจ้ามีหมดแล้ว ในขณะที่มนุษย์ทั่วๆ ไปนั้นก็ไม่สนใจว่าตนเองจะมีความฉลาดเฉลียวเหมือนกับพระเจ้าหรือไม่ คนเหล่านี้ไม่ว่าจะสวยหรือไม่สวย ฉลาดหรือไม่ฉลาด ก็มักจะพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ พวกเขาเหล่านี้ไม่สนใจที่จะพัฒนาตัวเอง จนในที่สุดอาจจะต้องตกเป็นเหยื่อของหอยปูปลา ซึ่งหมายความว่าเขาเหล่านั้นจะต้องตกอยู่ในภัยอันตรายในที่สุด ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่คนทั่วๆ ไปจะต้องถูกมองว่าเขลาเบาปัญญา อย่างไรก็ตามนั้นไม่ได้หมายความว่านักปรัชญาเหล่านี้เป็นผู้ฉลาดปราดเปรื่องแล้ว เพียงแต่ว่าเขานั้นอยู่ระหว่างเทพเจ้าและมนุษย์ ที่ไม่สนใจอะไรอื่นนอกจากการดำเนินชีวิตประจำวัน นี่เป็นความเห็นของ Diotima ซึ่งดูจะระบุให้นักปรัชญานั้นอยู่ระหว่างครึ่งมนุษย์ ครึ่งพระเจ้า²² การอยู่กึ่งกลางระหว่างมนุษย์กับพระเจ้านั้นหมายความว่านักปรัชญามีลักษณะเป็น “Daimon”²³ ที่ยังมีความต้องการ มีความยากจน มีความน่าเกลียดไม่สวยงามอยู่ เพราะถ้าไม่เช่นนั้นเขาเหล่านั้นก็คงไม่มีความต้องการสิ่งต่างๆ เหล่านี้ แต่ในขณะเดียวกัน เขาเหล่านั้นยังคงคุณสมบัติของเทพเจ้าที่มีความสวยงาม ความร่ำรวยทางปัญญาอยู่ด้วย ดังนั้น Eros ผู้ถือกำเนิดมาจาก Poros ซึ่งเป็นเทพกับ Penia ซึ่งเป็นมนุษย์²⁴ จึงเป็นพลังผลักดันในการที่จะทำให้นักปรัชญานั้นแสวงหาความสมบูรณ์โดยการเลียนแบบพระเจ้า หรือในที่สุดก็เป็นพระเจ้าเสียเอง แต่เป็นพระเจ้าเดินดินที่ไม่ได้อมทิพย์ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะพิจารณาว่า นักปรัชญานั้นเป็นผู้เอาปัญญาความรู้แบบพระเจ้าลงมาสู่พื้นดิน

ความกล้าหาญชาญชัยของนักปรัชญา ผู้มีความต้องการเป็นพระเจ้าในโลกมนุษย์นั้น ย่อมทำให้เขาเหล่านั้นเป็น “Atopos” หรือมนุษย์ที่จัดประเภทไม่ได้²⁵ แต่ถ้าจะพิจารณากันแล้ว อาจจะกล่าวได้ว่าบุคคลประเภทนี้มีลักษณะเป็น “Daimon” หรือกึ่งมนุษย์ กึ่งเทพเจ้า หรือเป็นอภิมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์เดินดินปกติธรรมดา จึงเห็นว่า อภิมนุษย์ประเภทนี้มีความแปลกประหลาด และมีความขัดแย้งกับโลกของมนุษย์เดินดินธรรมดาๆ มาโดยตลอด²⁶ นับได้ว่าเป็นโลกสองโลกที่แตกต่างกันจนไม่มีวันที่จะมาบรรจบกันได้ ยิ่งไปกว่าโลกตะวันออกกับโลกตะวันตกเสียอีก เพราะอย่างน้อยไม่ว่ามนุษย์จะอยู่ในซีกโลกไหน มนุษย์ก็ยังคงไว้ซึ่งความต้องการแบบมนุษย์ ไม่ใช่ความต้องการแบบอภิมนุษย์อันเป็นการแสวงหาสิ่งที่เป็นนิรันดร์ ความเป็นอมตะ ไม่ผูกพันด้วยกาลเวลาและสถานที่ เป็นการก้าวข้ามพ้น

²² Plato *Symposium*, trans by Alexander Nehamas & Paul Woodruff. (Indianapolis: Hackett Publishing company, 1989), 204B, หน้า 49.

²³ Luce Irigaray. *An Ethics of Sexual Difference*, หน้า 23.

²⁴ Plato *Symposium*, 203C-204A

²⁵ Pierre Hadot, “Forms of Life and Forms of Discourse” หน้า 57

²⁶ Ibid. หน้า 58.

ข้อจำกัดของร่างกายมนุษย์ ที่ต้องกิน ต้องขับถ่าย และสืบพันธุ์เพื่อดำรงเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ต่อไป หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการดำรงอยู่ของสังสารวัฏ ที่มีทั้งความสุขและความทุกข์ สุดแท้แต่มนุษย์ธรรมดาแต่ละคนจะนิยม

อย่างไรก็ตามความนิยมชมชอบตามธรรมดาตามมนุษย์นั้น มิได้ช่วยให้อภิมนุษย์หลุดพ้นจากวัฏวนของชีวิตอันมีข้อจำกัดนานาชนิด และข้อจำกัดที่สำคัญยิ่งนั้นก็คือความตาย อันดำรงอยู่ประหนึ่งความมืดไร้ซึ่งแสงแดดที่สาดส่อง อันจะช่วยให้เกิดความสดใสในชีวิต ดังนั้นการก้าวข้ามพ้นสภาวะความตายดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เพราะความตายนั่นจะทำให้ชีวิตมนุษย์มีการแปรเปลี่ยน ซึ่งนั่นก็หมายความว่ามนุษย์ไม่สามารถรักษาความคงที่และการเป็นนิรันดร์ไว้ได้แน่นอนว่าสิ่งนี้ย่อมขัดกับความเชื่อทางปรัชญาที่ว่า Logos หรือ Reason นั้นเป็นสิ่งสากลที่ไม่เปลี่ยนแปลง เปรียบประดุจสถานะของพระเจ้าที่ไม่มีวันตาย ดังนั้นการใช้เหตุผลแห่งปัญญานั้น จะเป็นการฝึกฝนให้คุ้นเคยกับความตาย²⁷ หรือข้อจำกัด เพื่อให้ก้าวข้ามพ้นข้อจำกัดดังกล่าวไปได้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การหลุดพ้นจากข้อจำกัดทางร่างกายที่ถูกขีดเส้นไว้ด้วยความตาย การฝึกฝนทางปรัชญาเพื่อเผชิญกับความตายนั่น เป็นการแยกจิตวิญญาณออกจากร่างกายนี้จึงไม่ใช่ความรักในความตาย (necrophilia) แต่นับเป็นการปลดปล่อยจิตวิญญาณตลอดจนปัญญาให้หลุดออกจากกรงขังทางร่างกาย²⁸ นับได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ปัญญามีความเป็นเอกเทศ ตลอดจนสถาบันแห่งการใช้ปัญญามีความเป็นอิสระในที่สุด ถ้าจะกล่าวให้ง่ายก็คือว่า สมอง สามารถดำรงอยู่โดยไม่มีร่างกาย แม้ว่าจะถูกตัดคอ ฆ่าฟันให้ตาย นั่นเป็นเพียงความตายทางร่างกาย จิตวิญญาณและปัญญาอันมีเหตุผลยังคงดำรงอยู่ต่อไป เพราะฉะนั้นความคิดจึงเป็นสิ่งที่ไม่ตาย แม้ว่าบางครั้งจะถูกลืมไปบ้างก็ตาม เปรียบประดุจสสารที่ย่อมไม่สูญหายไปจากโลกนี้ ไม่อยู่ภายใต้กฎแห่งความเป็นอนิจจัง

ภายใต้สภาวะดังกล่าวนี้ย่อมทำให้นักปรัชญาเป็นอภิมนุษย์ ที่สามารถเผชิญหน้ากับสิ่งที่ลำบากยากเย็นได้ ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะอยู่ที่ไหน ในทะเลทราย ในป่าดงดิบ ในโลกที่เขาคิดว่าวุ่นวาย สับสนอลหม่าน กอปรด้วยภัยอันตรายนานาชนิด ทั้งนี้เพราะเมื่อเขาเหล่านั้นสามารถเผชิญหน้ากับความตายได้เช่นเดียวกันกับ Socrates ผู้ไม่หวาดหวั่นต่อความตายแล้วไซ้ เขาเหล่านั้นก็ถือได้ว่าเป็นอภิมนุษย์เดนตายได้เช่นกัน เจตน์จำนงอันมุ่งมั่นของอภิมนุษย์เดนตายเหล่านี้ ดูจะเป็นความต้องการส่วนตัวที่แพร่หลายจากบทบาทส่วนตัวของ Socrates ใน *Phaedo* ไล่มาจนถึง Martin Heidegger²⁹ นักปรัชญาจึงต้องฝึกฝนตัวเองกับความตายกันมาตลอด

²⁷ Plato, *Phaedo*, translated and edited by David Gallop, (Oxford: Oxford University Press, 1993.) 64a-5, หน้า 9.

²⁸ Ibid., 65a-2, หน้า 10.

²⁹ Martin Heidegger, *Being and Time*, (Oxford: Basil Blackwell, 1962). หน้า 311

อย่างไรก็ตาม ความตายเป็นเรื่องของอนาคต เพราะตราบไคที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ ก็หมายความว่าความตายเป็นเรื่องที่เดินทางมาจากอนาคต เปรียบประดุจหุ่นยนต์ T-1000 หรือ T-2000 ที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความตายในภาพยนตร์เรื่อง The Terminator ทั้งภาคแรกและภาคสอง ความตายนี้นมาจากอนาคต มากำหนดความเป็นไปในปัจจุบัน และเป็นปัจจุบันที่จะกำหนดอนาคต จากจุดนี้จะเห็นได้ว่าทั้งปัจจุบันและอนาคตนั้นได้มาบรรจบกันในจุด ๆ หนึ่งที่ครอบคลุมเทศะ (space) แต่ไร้ซึ่งเวลา ว่าไปแล้วนี่ก็คือความพยายามของปรัชญาและศาสนาที่จะก้าวข้ามพ้นข้อจำกัดดังกล่าว โดยมุ่งไปสู่ความนิรันดร์ ความเป็นสากล ที่ไม่ถูกจำกัดโดยสถานที่และเวลา ความรักในปรัชญา จึงเป็นการแสวงหาสิ่งที่ไม่แปรเปลี่ยน เป็นความรักที่ทำให้ความเป็นนิรันดร์ ไม่มีความตายที่ไหนจะมาแยกจากไปได้ เป็นความรักที่ก้าวพ้นความตาย ประสานรวมกันเป็นหนึ่งเดียว รวากับมนุษย์ชายหญิงในนิยายปรัมปราของ Aristophanes ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่อง Symposium ของ Plato

ความรักที่แสวงหา/ความรักที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

Aristophanes เป็นหนึ่งในหลายต่อหลายคนที่ได้พูดถึงความรัก โดยเขาได้ยกเรื่องราวที่ว่าธรรมชาติของมนุษย์แต่ก่อนนั้น มิได้เป็นแบบที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน เพราะในอดีตมีมนุษย์ประเภทที่สามที่รวมคุณลักษณะของชายและหญิงเข้าไว้ด้วยกัน ที่เรียกว่า “androgynous” มนุษย์ที่เป็นประเภทสามนี้มีลักษณะกลม ๆ ไม่ว่าจะด้านข้างหรือด้านหลัง มีสี่แขน สี่ขา มีหน้าตาที่คล้ายกันสองหน้า แต่อยู่กันคนละข้าง มีสี่หู มีเครื่องเพศสองอัน เดินตัวตรงเหมือนมนุษย์ที่รู้จักกันทั่ว ๆ ไป ในขณะที่มนุษย์ผู้ชายแบบทั่ว ๆ ไปนั้นเป็นลูกของพระอาทิตย์ ผู้หญิงเป็นลูกของโลก มนุษย์ประเภทที่สามนั้นเป็นลูกของพระจันทร์ ซึ่งเป็นส่วนผสมของทั้งสองคือโลกและพระอาทิตย์

มนุษย์ประเภทที่สามนี้มีพลังกำลังและอำนาจมาก มีความทะเยอทะยานสูง และมักจะก่อความวุ่นวายให้กับเทพเจ้าบนสรวงสวรรค์อยู่เป็นนิจ จนทำให้เทพเจ้าอย่าง Zeus ต้องประชุมหารือกับเทพองค์อื่น ๆ ในการแก้ไขปัญหการก่อความวุ่นวายของมนุษย์ประเภทที่สาม ที่มารุกรานเทพถึงชั้นสวรรค์ ครั้นจะใช้สายฟ้าฟาดพิฆาตมนุษย์เหล่านี้ให้ตายเหมือนกับยักษ์ก็ทำมิได้ ทั้งนี้ก็เพราะถ้าขึ้นทำลายมนุษย์ให้ตายหมดสิ้น ก็พลอยเดือดร้อนมาถึงเทพอีก เพราะจะหาใครมาเซ่นไหว้อีกไม่มีแล้ว ในที่สุดพระองค์ก็ได้ความคิดที่จะจัดการกับมนุษย์ที่แสนวุ่นวายนี้ได้ โดยการตัดให้มันแยกขาดออกจากกันเหมือนกับ การตัดผลไม้ หลังจากนั้น Zeus จึงสั่งให้ Apollo หมุนหน้าและคอของมนุษย์ไปทางด้านบาดแผล เพื่อให้มนุษย์เห็นบาดแผลของตัวเอง และให้ Apollo รักษาบาดแผลของมนุษย์อีกด้วย โดย Apollo ได้ดึงหนังส่วนอื่นมาปิดส่วนที่เป็นท้องมนุษย์ แล้วเย็บติดเข้าด้วยกันเป็นส่วนเรียกว่า สะดือ จัดทำนมให้ใหม่ ตกแต่งรอยเย็บทั้งหลายให้เรียบร้อย แต่ยังคงเหลือร่องรอยไว้ให้มนุษย์รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นแก่ตนเอง ในอดีต

ครั้นเมื่อมนุษย์ถูกแยกออกจากกัน มนุษย์ก็โหยหาอีกส่วนที่ขาดหายไป ดังนั้นเมื่อมนุษย์เจอกันมนุษย์จึงใช้มือสวมกอดกัน รวากับพยายามที่จะประสานกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีกครั้งภายใต้สภาวะที่โดดเดี่ยวนี้ มนุษย์ก็ต้องล้มตายกันลงไปเรื่อย ๆ เพราะไม่สามารถทำอะไรได้ถ้าไม่มีอีกครั้งหนึ่งไม่ว่าครั้งนั้นจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง Zeus จึงเริ่มเวทนาสงสาร พระองค์จึงจัดการย้ายอวัยวะเพศจากด้านหลังให้มาอยู่ด้านหน้า นอกจากนั้นก็ยังเปลี่ยนแปลงการผสมพันธุ์ที่เคยอยู่ภายนอกให้มีการตั้งครรรภ์ภายในตัวมนุษย์ โดยให้ผู้ชายเป็นส่วนที่จะต้องเข้าไปผสมพันธุ์กับผู้หญิงภายในร่างกายของเธอ จุดมุ่งหมายของพระองค์นั้นก็เป็นไปเพื่อให้ผู้ชายได้กอดผู้หญิง และปล่อยเมล็ดพันธุ์ให้เกิดดอกออกผลต่อไป แต่ถ้าเป็นผู้ชายสวมกอดตนเอง ก็จะได้ความสุขจากกิจกรรมดังกล่าว ทั้งนี้จึงเป็นพลังผลักดันให้มนุษย์ปรารถนาที่จะรักกัน อันเป็นความต้องการที่เพรียกหาอีกส่วนหนึ่งที่ขาดหายไป เป็นความต้องการที่จะรักษาบาดแผลอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ธรรมชาติที่ต้องการสร้าง “หนึ่ง” ให้ออกมาจาก “สอง”³⁰

อย่างไรก็ตาม นี่เป็นเพียงนิยายปรัมปราเท่านั้น แต่แม้ในนิยายมนุษย์ชายหญิงนั้นก็ถูกตัดขาดออกจากกัน เพื่อไม่ให้มนุษย์สองเพศนี้สร้างความวุ่นวายให้กับเทพเจ้ากรีกโบราณ มนุษย์แม้แต่เสียเวลาหาความรักหรือเอาคู่ตัวเองกลับคืนมา ความรักจึงเป็นพลังผลักดันสำคัญในการที่จะทำให้มนุษย์นั้นสมบูรณ์ ไม่อ้างว้าง ไม่โดดเดี่ยวอีกต่อไป เพราะอย่างน้อยก็ยังมีคนรักและยังมีลูก ๆ ให้ชื่นชมด้วย แต่เมื่อได้รวมกันเป็นหนึ่งแล้วก็ย่อมหมายความว่า ความรักต้องหมดความสำคัญลงไป ทั้งนี้เพราะเป้าหมายของความรักนั้นไม่ใช่ความรักเอง แต่เป็นฐานวิถีทางเพื่อไปสู่เป้าหมายอื่น ๆ นั่นก็คือการมีลูก จากนั้นก็หมายถึงการขยายตัวของครอบครัว จนกลายเป็นชุมชนเป็นเมือง เป็นรัฐในที่สุด ดังนั้นความรักจึงถูกเปลี่ยนให้กลายเป็นเรื่องของเจตนาธรรมณ์ของมนุษย์ กลายเป็นหน้าที่ แต่ไม่ใช่ไปความเป็น Eros ที่มีองค์ประกอบของความยากจน ขาดแคลน จึงจำเป็นต้องแสวงหาความสมบูรณ์ให้เต็ม นอกจากนั้นก็ยังมีส่วนเก้เก้งของความเป็นกึ่งเทพเจ้า กึ่งมนุษย์ ทั้งหมดนี้ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ไม่ใช่ความรัก โดยในที่สุดแล้วความรักก็ต้องสูญสลาย ตายลงไปในที่สุด³¹ เนื่องด้วยการให้เป้าหมายอยู่ที่การมีลูกตลอดจนการสร้างสถาบันทางสังคมการเมืองได้เข้ามาแทนที่

พลังความรักนั้นไม่เพียงแต่ผลักดันให้มนุษย์สองเพศหาความเป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น แต่ความรักนั้นเป็นจุดพอมดแม่มด ที่เล่นตลกให้มนุษย์มุ่งแสวงหาอะไรบางอย่างมาเติมให้ความต้องการของตนเองนั้นเต็ม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ วัตถุ ความคิด หรือตัวมนุษย์ด้วยกันเองก็ตาม แต่ครั้นเมื่อได้สิ่งเหล่านั้นมาแล้วสภาวะของความรักกลับสูญหายไป เมื่อได้บรรลุถึงความต้องการนั้น ๆ ทำให้กลายเป็นสภาวะที่หยุดนิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความคิดที่ว่า มนุษย์นั้นมีการพัฒนา มีความเจริญเติบโตเช่นเดียวกับร่างกายทาง

³⁰ Plato, *Symposium*, 189E-191D

³¹ Luce Irigaray. *An Ethics of Sexual Difference*, หน้า 30.

กายภาพของมนุษย์ มนุษย์มีเป้าหมายที่จะทำให้สมบูรณ์ เพราะความไม่สมบูรณ์ของตัวมนุษย์ ดังนั้น ความสมบูรณ์จึงตั้งอยู่บนรากฐานของความไม่สมบูรณ์ และถ้าจะกล่าวต่อไปอีกก็อาจจะกล่าวได้ว่า ความรู้นั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่รู้ ความคิดตั้งอยู่บนพื้นฐานของการไม่คิด เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรที่จะกล่าวว่า มนุษย์รู้ว่ามีมนุษย์ไม่รู้ เพราะอย่างน้อยเราก็คงมีความรู้ที่ว่าเราไม่รู้

ความรักแห่งปัญญา/ปัญญาของความรัก

ถ้าเป็นเช่นนี้แล้ว มนุษย์จะรู้ได้อย่างไรว่ามนุษย์รักเป็น หรือรักใคร รักอะไร และเรารู้ได้อย่างไรว่าเรามีความรัก? หรือเรามีความรู้เรื่องความรักของเราได้อย่างไร? การมีความรู้เรื่องความรักนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการประสบการณ์โดยตรงหรือเปล่า? หรือเราสามารถเรียนรู้จากคนอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่ประสบการณ์ของตนเองโดยตรง? และถ้าไม่ใช่ประสบการณ์โดยตรงแล้ว เรารู้ได้อย่างไรว่ามันเป็นความรัก?

โดยทั่ว ๆ ไปแล้วความรู้นั้นไม่สมควรที่จะให้มีเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกมาเกี่ยวข้อง³² ทั้งนี้เพราะความรู้สึกละจะทำให้ความชัดเจนในความรู้ลดลงไปเสมือนว่าร่างกายกับปัญญาแยกจากกันโดยเด็ดขาด อย่างไรก็ตาม ความเป็นอิสระของปัญญานั้นสามารถนำมาวิเคราะห์ให้เข้าใจสถานะของความรักได้ อย่างมีเหตุผล และเข้าใจมันได้อย่างทะลุปรุโปร่ง ราวกับเป็นเทพเจ้าที่เฝ้ามองดูคนสองคนมีความรักแน่นอนสถานภาพของบุคคลที่สามอาจจะอยู่ในฐานะนี้ได้ สำหรับในกรณีความรักที่เกิดขึ้นในคนที่ใช้ปัญญาเองแล้ว นี่อาจจะเป็นการหลอกตัวเอง³³ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าความรักนั้นหลุดลอยไปแล้วหรือเป็นความรักที่ไม่ได้การตอบสนอง เหตุผลอันเกิดจากการใช้ปัญญานั้นเป็นการให้เหตุผลกับตัวเองคนเดียว เป็นเหตุผลตัวที่ไม่สามารถสื่อสารกับคนอื่น ๆ เพื่อให้มีการยืนยันถึงความถูกต้องแม่นยำในการใช้เหตุผลนั้นได้ การใช้เหตุผลแบบนี้เป็นกลไกป้องกันตัวเอง เป็นการปิดบังจุดอ่อนและความอ่อนไหวของตัวเอง โดยไม่ยอมรับหรือปิดบังความต้องการของตัวเอง แน่่อนการให้เหตุผลในลักษณะแบบนี้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะมันเป็นส่วนหนึ่งของนิสัยอันเคยชินที่จะปกป้องตัวเองให้พ้นจากความเจ็บปวด การใช้เหตุผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เหตุผลแบบขาดทุน-กำไร เป็นวิธีการที่ทำให้คนผู้นั้นสามารถที่จะอยู่ในฐานะของผู้ควบคุมต่อการกระทำดังกล่าวย่อมมีผลให้มนุษย์ผู้นั้นไม่สามารถหยั่งลึกลงไปถึงความรู้แห่งความรักได้

³² ดูข้อโต้แย้งนี้จาก Michelle Z. Rosaldo, *Knowledge and Passion: Ilongot Notion of Self and Social Life*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1980); Antonio R. Damasio, *Descartes Error: Emotion, Reason and the Human Brain*, (New York: Putnam Book, 1994)

³³ Martha Nussbaum, "Love's Knowledge" หน้า 261

ยุทธวิธีหนึ่งในการแก้ปัญหาเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้แห่งความรัก ก็คือการใช้ “ความเจ็บปวดทรมานทุกขกรรมาน”³⁴

นี่เป็นยุทธวิธีหนึ่งที่ Martha Nussbaum เห็นว่า Marcel Proust ใช้ในการได้มาซึ่งความรู้แห่งความรักในหนังสือ *Remembrance of Things Past* ทั้งนี้ก็เพราะความเจ็บปวดนั้นเป็นการประทับตราและตอกย้ำให้แก่ประสบการณ์ในการรับรู้ของมนุษย์³⁵ การรู้จักความรู้เกี่ยวกับตัวเองในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ Marcel Proust มีความคล้ายคลึงกับนักปรัชญา Stoic ทั้งนี้ก็เพราะความเจ็บปวดเป็นความรู้สึกที่ทรงพลังอย่างมาก สามารถสร้างความประทับใจอันเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับตัวเองได้เป็นอย่างดี ความเจ็บปวดที่ต้องทนทุกข์ทรมานมีอำนาจเหนือความรู้สึกประเภทอื่นๆ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการ “เจ็บแล้วต้องจำ” สำหรับความเจ็บปวดนี้เป็นเพียงเงื่อนไขในการที่จะรู้ว่าเรามีความรักมากกว่าที่จะเป็นความรู้แห่งความรัก นี่เป็นการพิจารณาในด้านหลักการ ที่จะแยกความรักและความรู้แห่งความรักออกจากกันได้ อย่างไรก็ดี Martha Nussbaum เห็นว่านั่นเป็นเพียงแค่หลักการเท่านั้น ความเจ็บปวดกับความรักนั้นเป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกัน ในทำนองที่ว่า “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีทุกข์”³⁶

การใช้ความเจ็บปวดเป็นตัวบังคับความรักนั้น แสดงให้เห็นถึงการมีความรู้อันเกิดขึ้นจากตัวเองโดดๆ โดยไม่ได้มีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนในรูปแบบต่างๆ การมีความไว้วางใจผู้อื่น เป็นต้น นี่แสดงให้เห็นว่าแม้จะใช้ความเจ็บปวดเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ในความรัก แต่นั่นก็อาจจะเป็นรูปแบบหนึ่งของการปิดกั้นตัวเองจากความรัก โดยไม่เปิดโอกาสให้ตัวเองได้เปิดเผยความไม่สมบูรณ์และความอ่อนไหวของตัวเองได้เช่นกัน³⁷ นอกจากนั้นการใช้ความเจ็บปวดเป็นยุทธวิธี ย่อมหมายความว่าผู้แสวงหาความรักนั้นเป็นผู้ที่แสวงหาความเจ็บปวด และการใช้ความเจ็บปวดอาจจะทำให้ละเลยองค์ประกอบอื่นๆ ที่จะนำมาซึ่งความสุขจากความรัก ไม่ว่าจะเป็นเสียงหัวเราะ ความนุ่มนวล ความเข้าอกเข้าใจ ฯลฯ³⁸ อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า สิ่งที่ถูกกล่าวมาทั้งหมดนี้มีลักษณะของความรู้ที่เป็นส่วนตัวอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นความเจ็บปวดหรือความสุขก็ตาม การที่จะสามารถใช้เหตุผลกับความรู้ต่างๆ เหล่านี้ เพื่อนำไปสู่การมีความเข้าใจร่วมกันนั้น ย่อมหมายความว่า ผู้อ่านหรือผู้ฟังนั้นจะต้องมีความเห็นอกเห็นใจต่อประสบการณ์นั้นๆ เป็นอย่างมาก³⁹

³⁴ Ibid., หน้า 263-269

³⁵ Ibid., หน้า 265

³⁶ Ibid., หน้า 267

³⁷ Ibid. หน้า 270

³⁸ Ibid., หน้า 271

³⁹ Ibid., หน้า 280

ประสบการณ์ที่เจ็บปวดจากความรักก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ ความเห็นอกเห็นใจ และความเข้าใจนั้นไม่ใช่ความรู้สึกเจ็บปวด ดังนั้นความรู้ที่จะมีต่อความรู้สึกนั้นจะสร้างได้ยาก ผู้มีความเข้าใจต่อความเจ็บปวดของคนอื่นอาจจะเคยมีประสบการณ์ในทำนองเดียวกัน แต่ความสามารถในการเข้าใจถึงความเจ็บปวด หรือความรู้ที่มีต่อความเจ็บปวดของคนอื่น ๆ เป็นเพียงแค่การรื้อฟื้น “ความทรงจำ” ในอันที่จะทำให้เขาเหล่านั้นมีอะไรร่วมกัน สถานการณ์ของการมีอะไรร่วมกันอาจจะถึงขั้น “เห็นเธอรทมขมขื่นตื่นตื่น แล้วฉันยิ่งตรมขมขื่นกว่าเธอ” แต่นี้เป็นเพียงแค่การสร้างแบบจำลองทางอุดมคติ (idealization)⁴⁰ เพื่อให้เกิดจุดร่วมในความเข้าใจ โดยลักษณะความเป็นอุดมคตินี้ ทำให้ผู้สร้างนั้นแสดงความยิ่งใหญ่ ซึ่งก็เป็นการแสดงถึงความหลงใหลในตัวเอง หลงในความยิ่งใหญ่ของตัวเองที่ขยายตัวออกไปสู่บุคคลอื่น โดยทั้งหมดนี้ก็เป็นความรักในตัวเอง และเพื่อตัวเอง (Narcissism)⁴¹ ในเวลาเดียวกันกลับเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมชะตากรรมคนอื่น ๆ นั้น ไม่มีความรู้สึกว่าการณ์ของตัวเองนั้นแยจนเกินไป อย่างไรก็ตามความเข้าใจร่วมกันอันเกิดจากความรู้ที่มีต่อความเจ็บปวดร่วมกันย่อมแตกต่างไปจากความรู้สึกจากความเจ็บปวด นอกจากนั้นความรู้สึกเจ็บปวดของแต่ละคนในแต่ละเวลาก็มีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงอาจจะมีเพียงความเข้าใจร่วมกัน แต่ความรู้สึกเจ็บปวดนั้นไม่ได้มีร่วมกัน ดังที่ Goethe กล่าวไว้ว่า “สิ่งที่ฉันรู้” ใคร ๆ ก็รู้ได้ แต่หัวใจของฉันเป็นของฉันและเป็นของฉันคนเดียว”⁴² ความรู้จึงเป็นสิ่งที่มีความร่วมกันได้ แต่ความรู้สึกจากความเจ็บปวดนั้นเป็นของส่วนตัว

ความเจ็บปวดที่เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงความเป็นส่วนตัว เป็นปัจเจกชนนั้น เกิดขึ้นจากความรักที่ล้มเหลว เพราะไม่สามารถรวมตัวกันเข้ากับอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความต้องการที่จะรวมตัวกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้ แสดงให้เห็นถึงสภาวะที่ต้องการสูญเสียความเป็นส่วนตัวและความเป็นปัจเจกชน ราวกับการยอมสละเสรีภาพของมนุษย์ในสภาวะตามธรรมชาติเพื่อเข้ามาอยู่ในรัฐตามแนวสัญญาประชาคม รากฐานสำคัญของความต้องการประสานรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวกันนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนอัตตา หรือแม้กระทั่งล้มตัวตนดั้งเดิมเสีย⁴³ ความต้องการที่รวมตัวกันเป็นหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายของความรักนั้น มีพัฒนาการมาจากแนวความคิดแบบ

⁴⁰ Julia Kristeva, *Tales of Love*, translated by Leon S. Roudiez. (New York: Columbia University Press, 1987), หน้า 6-7

⁴¹ Ibid., หน้า 113.

⁴² Goethe, *The Sorrows of Young Werther*, หน้า 86

⁴³ ดูข้อวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเรื่องความรักในฐานะการละทิ้งตัวตนและความเป็นเอกเทศจาก Irving Singer, *The Pursuit of Love*, (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1994), หน้า 16-30, 144-176

Platonism และศาสนาคริสต์นิกาย โดยจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์แล้ว ทั้งสองส่วนต่างก็มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นจนเกือบจะกลายเป็นหนึ่งเดียวกัน ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันนี้ย่อมมีนัยยะว่าการมีศูนย์กลางนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าศูนย์กลางนั้นจะเป็นพระเจ้า ขาติ องค์อธิปัตย์ หรือสถาบันครอบครัวที่ถูกต้องตามกฎหมาย ฯลฯ ก็ตาม

ความรักที่เป็นหนึ่งเดียว/ความรักทางสังคม-การเมืองที่เป็นหนึ่งเดียว

ความรักที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นความรักที่แสดงความเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยความเป็นหนึ่งเดียวกันนี้จะต้องมีสถานะที่เป็นนิรันดร์ มีความมั่นคง ดำรงอยู่อย่างถาวร ทั้งนี้ถ้าขาดความรักที่เป็นอมตะนี้ก็ดูจะไม่มีใครสนใจเสียเลย⁴⁴ ความเป็นอมตะในความรักเป็นสาระสำคัญของการมีความรักแบบโรแมนติก ความรักที่เป็นอมตะแม้แต่ความตายก็ยังไม่สามารถจะแยกความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้ออกไปได้ ความรักจึงเป็นสิ่งที่ไม่มีอะไรมาทำลายล้างได้ เรื่องราวในทำนองนี้จะเห็นได้จากนิยายและภาพยนตร์ ที่ปรากฏอย่างดาษดื่นไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบัน นิยายขายดิบขายดีที่แปลออกมาเป็นภาษาไทยด้วยแล้วอย่าง The Bridge of Madison County ของ Robert James Waller ก็เป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องความรักที่เป็นอมตะ อันแม้แต่ความตายก็ยังไม่สามารถจะหยุดยั้งได้ ในแง่หนึ่งแล้วความรักที่ไม่สมหวังเนื่องจากไม่ได้รวมกันเป็นหนึ่งเดียวกันในขณะที่มีชีวิต อาจจะมองค็ประกอบของโศกนาฏกรรมและความรู้สึกอันหดหู่สิ้นหวัง แต่กระนั้นก็ดี ความรักที่สูงสุดแสนจะโรแมนติกนี้ก็สมารถบรรลुได้ด้วย ความตาย “ความรัก-ความตาย” หรือ “Liebestod” นี้กลับเป็นความรักอันทรงศักดิ์ศรี⁴⁵ ที่มนุษย์มีให้ต่อสิ่งที่เป็นที่รัก ไม่ว่านั่นจะเป็นมนุษย์หรือสิ่งที่เป็นนามธรรมอย่างเช่น พระเจ้า ขาติ เป็นต้น

ความรักที่ต้องการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแบบโรแมนติกนี้ ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางสังคม โดยพื้นฐานขั้นแรกของการพัฒนาการในความรักแบบนี้ก็คือสถาบันครอบครัว ความรักแบบโรแมนติกจึงจำเป็นที่จะต้องมุ่งไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของสังคม นั่นก็คือสถาบันการแต่งงานและสถาบันครอบครัวตลอดจนการมีลูก ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้มีได้หยุดแค่สถาบันครอบครัวเท่านั้น ยังรวมไปถึงการรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวกันกับสังคม สถาบันทางการเมืองอย่างชาติ หรือองค์อธิปัตย์และศาสนาในที่สุด⁴⁶ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร ที่ความรัก-ความตายแบบโรแมนติกนี้จะแสดงออกมาในรูป ตัวตายดีกว่าชาติตาย การพลีชีพเพื่อชาติและสังคม ความคิดใน

⁴⁴ Ibid. หน้า 66-67

⁴⁵ Ibid., หน้า 46

⁴⁶ Ibid., หน้า 67-68

เรื่องความรักเพื่อรวมกันเป็นหนึ่งเดียวกัน⁴⁷ ที่เหนือกว่าความตายนั้น เป็นหลักคิดสำคัญของแนวความคิดแบบโรแมนติก ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเกิดขึ้นของลัทธิชาตินิยมตลอดจนการดำรงอยู่ของรัฐประชาชาติในที่สุดแล้ว เป้าหมายสูงสุดของอุดมคติแห่งความรักแบบโรแมนติกนั้น ก็ควรจะแยกกันไม่ออกจากความรักแห่งรัฐประชาชาติ

แม้ว่าในเบื้องต้น ความรักแบบโรแมนติกนี้จะไม่เกี่ยวข้องกับความรักแห่งรัฐประชาชาติก็ตาม แต่เมื่อความรักและสถาบันการแต่งงานได้กลายมาเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้แล้ว ความรักของปัจเจกชนจึงถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของความรักแห่งชาติ (nationalization of love) ทั้งนี้ก็เพราะว่าเมื่อความรักต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการแต่งงานและครอบครัว นั้นก็หมายความว่าความรักนั้นย่อมจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่อง “ประชากร” ที่ดำรงอยู่ในฐานะ “ทรัพยากรมนุษย์” รัฐมีความจำเป็นที่จะต้องดูแลและควบคุมสวัสดิภาพของประชาชนให้อยู่ดีกินดี เพื่อให้เป็นพลังในการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพเปรียบประหนึ่งหมุ่เห็ดเปิดโกนในฟาร์มเลี้ยงที่จะต้องมีความคุณภาพถ้วนทั่วสมบูรณ์ เพื่อรอวันขายทอดตลาดต่อไปแต่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ ถ้าไม่มีการสืบพันธุ์เพื่อดำรงเผ่าพันธุ์มนุษย์ไว้ การมีความรักระหว่างเพศเดียวกัน⁴⁸ หรือแม้กระทั่งจะเป็นต่างเพศแต่มีได้ก่อให้เกิดการมีลูกนั้น ย่อมเป็นปัญหาของชาติ แม้แต่การที่มนุษย์ทุกคนถ้าเป็นไปได้หันเหไปสู่โลกแห่งศาสนา พร้อมใจกันหยุดร่วมเพศเพื่อการมีลูกให้เป็นราหู โดยมุ่งหวังที่จะไปสู่พระเจ้าอย่างบริสุทธิ์ หรือมุ่งหวังที่จะบรรลุสัจธรรม เพื่อจะได้ไม่ต้องกลับชาติมาเกิดให้ทนทุกข์ทรมานอีกต่อไป ก็ย่อมก่อให้เกิดปัญหาอีกเช่นกัน การมีอัตราการเกิดของประชากรที่เป็นศูนย์นั้นเป็นปัญหาของ “มนุษยชาติ” ได้มากยิ่งขึ้นกว่าการเจริญเติบโตของประชากรในอัตราที่สูง ภายใต้ระบบวิถีชีวิตที่จำกัดความเป็นพลเมืองและจำกัดขอบเขตดินแดนของรัฐประชาชาติ จึงทำให้ความรักและความอบอุ่นที่ได้จากความรักระหว่างชายหญิงส่งผ่านไปถึงบุตรธิดาภายในครอบครัว กลายเป็นหลักสำคัญของรัฐประชาชาติ ถ้าจะขยายกรอบความรักให้เป็นอุดมคติไปยิ่งกว่านั้นแล้วก็ถือได้ว่าความรักเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ นี่เป็นรากฐานสำคัญของกลไกในการป้องกันตัวของรัฐประชาชาติ⁴⁹ ที่จะป้องปรามไม่ให้รัฐประชาชาติอื่นรุกรานด้วยกำลังทหาร ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของรัฐประชาชาติในเวลาเดียวกัน

⁴⁷ ดู Irving Singer The Nature of Love, Vol.2: Courtly and Romantic (Chicago University Of Chicago Press, 1984), หน้า 283-290.

⁴⁸ การแต่งงานระหว่างเพศเดียวกัน ดู John Boswell, *Same-Sex Unions in Premodern Europe*, (New York: Vintage Books, 1994); K.J. Dover, *Greek Homosexuality*, (London: Duckworth, 1979); David M. Halperin, *One Hundred Years of Homosexuality and Other Essays on Greek Love*, (London: Routledge, 1990).

⁴⁹ ดู Istvan Hont, “The Permanent Crisis of a Divided Mankind: Contemporary Crisis of the Nation State in Historical Perspective,” *Political Studies*, Vol. XLII, (1994), หน้า 166-231 โดยเฉพาะ หน้า 218-223.

ความรักอาจจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการใช้ปกป้องตนเอง (รัฐ-ประชาชน) จากสงครามที่อาจเกิดขึ้นจากการรุกรานภายนอก แต่สำหรับภายในแล้ว ความรักระหว่างเพศคู่จะเป็นตัวก่อสงครามภายในอันยิ่งใหญ่สำหรับตัวมนุษย์เอง ความรักทางเพศไม่ว่าจะเป็นของฝ่ายชายหรือหญิง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการควบคุมให้เป็นไปตามกฎระเบียบที่มนุษย์สร้าง โดยมีให้มนุษย์ได้ปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของธรรมชาติ แม้ว่ามนุษย์เหล่านั้นจะถึงวัยภาวะเจริญพันธุ์แล้วก็ตาม ทั้งนี้ไม่ว่าความรักระหว่างเพศนั้นจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือไม่ก็ตาม แต่เวลาของความรักที่จะมีให้กันนั้น จะต้องเป็นไปตามเวลาทางวัฒนธรรมมากกว่าเวลาทางธรรมชาติ นอกจากนั้นภายใต้หลักการของการศึกษาและวัฒนธรรมแห่งการศึกษา อันเป็นสิ่งที่เรียกว่า “จำเป็น” และ “จำเป็นต้องบังคับ” ซึ่งเป็นหลักสำคัญอีกประการหนึ่งของการมีอยู่ของรัฐประชาชาติ ได้ทำให้เวลาอันเหมาะสมของความรักระหว่างเพศ ถูกยึดออกไป แม้ว่า “เพียงแค่มองในตา ก็รู้ว่าเราชอบกัน แต่เราสองคนต้องเก็บเอาไว้ ในเมื่อความเป็นจริงก็รู้กันในหัวใจ เรายังเป็นได้แค่เพียงเพื่อนกัน แม้ใจเราจริงจังเท่าใด ไม่มีใครเต็มใจให้รักกัน คงยังไม่ถึงเวลาของเรา อดทนเก็บความในใจแล้วรอแคว้นเวลา... ฟรุ้งนี้ไม่สายที่จะรักกัน... วันข้างหน้าจะมา จะช้าจะนานเท่าใด คงเป็นอะไรได้มากกว่านั้น....”⁵⁰

ฟรุ้งนี้ไม่สายที่จะรักกันในความรักแห่งเพศ ตราบเท่าที่ความรักของมนุษย์นั้นยังเป็นสิ่งที่มันคงไม่แปรเปลี่ยน อย่างไรก็ตามสำหรับ “วันนี้” ฟรุ้งนี้ก็ยังเป็นสิ่งที่อยู่ในอนาคต อนาคตที่ถูกเลื่อนออกไป จนกว่าถึงเวลาที่วัฒนธรรมของความรักแห่งเพศบอกให้ว่าถึงเวลา เวลาที่เหมาะสมภายใต้เงื่อนไขแห่งอารยธรรมและเทคโนโลยีนั้นดูเหมือนว่า สามารถยืดออกไปได้อีก เหมือนกับการยืดอายุให้ยืนยาวนาน หรือคอยเวลาแห่งความตายให้ยับออกไปเรื่อย ๆ อย่างไรก็ตาม “การอดทนเก็บความในใจ” หรือ “ความต้องการทางเพศ” แล้วรอแคว้นเวลานั้น ไม่มีความจำเป็นอย่างใดที่จะต้องพิจารณาหรือสำนึกว่านี่เป็นการทำร้ายหรือทำลายธรรมชาติ ในระบบวิธีคิดในเรื่องของการควบคุมธรรมชาติ หรือเอาชนะธรรมชาติด้วยระเบียบวินัยซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้อำนาจนั้นดูจะไม่แตกต่างไปจากการควบคุมธรรมชาติเอาชนะธรรมชาติ เป็นนายธรรมชาติภายนอก ทั้ง ๆ ที่การทำร้ายธรรมชาติหรือการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ กันนั้น ปรากฏออกมาแต่เพียงธรรมชาติภายในตัวมนุษย์กับธรรมชาติภายนอก โดยการใช้อำนาจรุนแรงต่อธรรมชาติทั้งภายในและภายนอกนั้น ต่างก็อ้างถึงความจำเป็นในการกระทำดังกล่าว ทั้งนี้ก็เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของมนุษย์แต่ละคน และความเจริญของสังคม หรือการพัฒนาเศรษฐกิจ-การเมือง ความรุนแรงที่ใช้ต่อมนุษย์และธรรมชาติภายนอกนั้นถือได้ว่าเป็นการเสียสละเพื่อวันฟรุ้งนี้ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นฝ่าย “เขียว” หรือ “ไม่เขียว” ก็ตาม ทั้งสองฝ่ายต่างก็เลือกที่จะทำร้ายธรรมชาติมนุษย์ด้วยความรุนแรงในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการที่จะ

⁵⁰ เพลง “ฟรุ้งนี้ไม่สาย” ขับร้องโดย ทาทายัง คำร้องโดย วรัชยา พรหมสถิต.

ครองตำแหน่งการเป็นมนุษย์ที่ไม่ใช่สัตว์นั้น อยู่กับการควบคุมธรรมชาติทั้งภายในและภายนอกตัวมนุษย์เอง และยังทิ้งห่างจากความเป็นสัตว์ไปสู่ความเป็นอภิมนุษย์ยิ่งมากเท่าใด ก็ยิ่งสุดประเสริฐเท่านั้น⁵¹

หนทางไปสู่ความประเสริฐของมนุษย์นั้นเต็มไปด้วยความเจ็บปวดที่ต้องเรียนรู้ ที่จะต้องอดทนพยายามเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อกีดขวางที่อยู่ภายนอกหรือภายในตัวมนุษย์ชาวหนามเหล่านี้อาจจะเกิดขึ้นจากข้อจำกัดทางธรรมชาติหรือทางวัฒนธรรม ยาบรرتهاปวดที่สำคัญก็คือการฝึกฝนใช้ปัญญาความรู้เข้าควบคุม ถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการใช้สมองเข้าควบคุมร่างกาย ไม่ว่าการใช้สมองเหล่านี้จะสำแดงเดชออกมาในรูปของอุดมการณ์ ความเชื่อ พิธีกรรม ปรัชญาหรือศาสนา กลไกของการใช้ความรักในฐานะพลังผลักดันให้มนุษย์แสวงหาปัญญานั้นเป็นทั้งการลงโทษร่างกายและการให้รางวัลแก่สมองในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้การมีความต้องการที่จะได้ความรู้มานั้นไม่ใช่เรื่องของ การหัวเราะรำเริง ความหวานชื่นแต่อย่างใด ในกระบวนการแสวงหาความรู้โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษา ก็จะได้เห็นได้ว่า มิได้เกิดขึ้นแบบงานเลี้ยง มีเหล้ายาปลาปิ้งให้กินอย่างอื้อฉาวสำราญ เหมือนดังการแสวงหาความรู้ที่มีให้เห็นใน Symposium เพราะนั่นเป็นเรื่องในอดีต แต่การแสวงหาความรู้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมีระเบียบวินัย ฝึกฝนความอดทน ฝึกฝนการท่องจำความรู้ ฝึกฝนที่จะต้องฟังอย่างมีสมาธิ ฯลฯ

การฝึกฝนภายใต้ระเบียบวินัยเหล่านี้ ทำให้มนุษย์คิดว่าสามารถแยกร่างกายออกจากการใช้ปัญญาหรือแยกอารมณ์ความรู้สึกออกจากเหตุผล ประหนึ่งว่าสมองที่ก่อให้เกิดปัญญานั้นไม่ได้เป็นส่วนเดียวกันกับร่างกาย ไม่มีคออันประกอบไปด้วยเส้นเลือดที่จะไปเลี้ยงสมอง หลอดลม สำหรับหายใจ ฯลฯ เป็นตัวเชื่อมร่างกายและสมอง การกระทำดังกล่าวทำให้ผู้ใช้ปัญญาทั้งหลาย เป็นเสมือนผีหว่าดไร้ร่าง ล่องลอยไปตามสถานที่ต่างๆ ไปแม้กระทั่งสถานที่ที่มนุษย์ปกติธรรมดาไปไม่ถึง เห็นในสิ่งที่คุณปกติธรรมดาเห็นไม่ได้ ประดุจมีตาทิพย์ มองอะไรทะลุปรุโปร่ง สรรพสิ่งทั้งหลายจึงโปร่งใส เห็นตัวแปรทุกตัวที่มีความสัมพันธ์กันในโลกนี้ ไม่ว่าจะมีการปฏิสัมพันธ์กันเป็นหมื่นล้านหรือแสนล้านตัวแปรก็ตาม สามารถคาดการณ์ เห็นการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์ ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องที่มีรากฐานจากการมองเห็นอนาคตประกอบสำคัญของการมองนั้นไม่ใช่ความมืด แต่เป็นความสว่างซึ่งจะมีได้ก็ต่อเมื่อมีแสง ทั้งนี้ไม่ว่ามนุษย์จะมีความรักในความรู้ขนาดไหน ถ้าไม่มีแสงแล้วก็คงเป็นไปไดยากที่จะสร้างรากฐานความรู้ นอกเหนือจากนี้ยังไม่สามารถชื่นชมความงามของสรรพสิ่งทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม

⁵¹ ดู Norbert Elias, *History of Manners: The Civilizing Process*, Vol. I., trans. by E. Jephcott (Oxford: Basil Blackwell, 1983); *State Formation and Civility; The Civilizing Process* Vol. II, trans. by E. Jephcott, (Oxford: Basil Blackwell, 1982); Jean Starobinski, *Blessing in Disguise; or, The Morality of Evil*, translated by Arthur Goldhammer (Cambridge: Harvard University Press, 1993). หน้า 1-35.

ความรักแห่งดวงตา/ความรักแห่งแสงสว่าง

แสงและดวงตานั้น จะทำให้เราสามารถเห็นวัตถุหรือสิ่งที่ต้องการมองได้ด้วยระยะใกล้และไกล อย่างไรก็ตาม ทั้งสองระยะนี้ก็ต้องไม่ใกล้หรือไกลจนเกินไป ระยะห่างจึงเป็นสิ่งสำคัญในการก่อให้เกิดความรู้ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการรู้ด้วยสายตานั้นเป็นความสัมพันธ์เชิงระยะทาง เพราะนั่นเป็นเพียงการดูจากภายนอก ไม่มีการเกี่ยวข้องกันแต่อย่างใดระหว่างผู้มองกับสิ่งที่ถูกมอง⁵² ความรู้ที่เกิดขึ้นจากสายตาไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ในระยะกระชั้นชิดหรือใกล้จนเกินไป ความรู้ที่เกิดจากสายตาจึงมีจุดตกของความรู้ มีเป้าที่ต้องชัดเจน มีจุดรวม ดังจะเห็นได้ว่าความรู้ทางสายตานั้นจะเป็นไปได้ยากมากถ้าวัตถุนั้นหรือเป้าหมายนั้นเป็นเป้าที่เคลื่อนที่ ยิ่งถ้าเคลื่อนเร็วเท่าใด ก็ยิ่งหมายความว่าเรายังรู้จักหรือจับภาพได้ยากขึ้นเท่านั้น ความรู้ในความสัมพันธ์เชิงระยะทางนี้จะต้องเป็นความรู้ที่ไม่มีพลวัตร มีแต่หยุดนิ่ง ความรู้จากสายตาจึงกล่าวได้ว่าเป็นความรู้ที่มีระยะห่าง และเป็นความรู้ที่เห็นว่ามีการหยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหว

ความรู้ที่เกิดจากสายตา จึงเป็นความรู้ที่สามารถตอบสนองสภาวะที่ไม่หยุดนิ่งของสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก ตลอดจนสามารถที่จะทำให้มนุษย์ดูราวกับว่าเป็นสัตว์ที่เป็นอมตะ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากสายตาและแสง จะเป็นสิ่งที่มนุษย์หลงเหลือไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้เพลิดเพลิน และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือ การเคารพยกย่องในความสามารถของมนุษย์ผู้ที่หยุดโลกให้แน่นิ่ง สิ่งที่เลื่อนไหลกลายเป็นสิ่งที่หยุดนิ่ง เพื่อให้ได้จุดเช่นเดียวกับการมองที่ต้องการ จุดที่จะทำให้สายตาและสิ่งที่มองนั้นประสานกันเป็นเรื่องยากที่จะเกิดความรู้ได้ ตราบใดที่สายตาหรือลูกตาของผู้มองยังคงกลอกกลิ้งอยู่ นี่เป็นความสัมพันธ์ที่แปรตามกันอยู่โดยตลอด

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่เกิดขึ้นจากแสงนี้ มิได้เป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาที่ให้ทั้งแสงสว่างและความมืด ซึ่งทั้งสองอย่างนี้เป็นส่วนประกอบของการมีชีวิตอยู่ในโลก ในทางตรงกันข้าม การเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่มีเกิดมีดับ มิแสงมีความมืดนั้น กลับทำให้โลกที่ดำรงอยู่ในสายตาของมนุษย์ มีความคงทนถาวรมากกว่าที่จะมีข้อจำกัด มีจุดดับ นั้นอาจจะเป็นเพราะระยะเวลาของกำเนิดมนุษย์กับกำเนิดของจักรวาลนั้นห่างไกลกันมาก จนทำให้ความสำนึกดังกล่าวกลายเป็นความสามารถที่ไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์ เปรียบเท่ากับอายุอานามของการวิวัฒนาการของจักรวาล โดยไม่มีการคำนึงถึงจุดจบของจักรวาล จักรวาลจึงดำรงอยู่นิรันดร์

ความต้องการ (desire) ที่จะมีความรู้ที่มนุษย์ไม่สามารถจะเข้าถึงได้ ที่มีลักษณะไม่มีที่สิ้นสุดไม่มีตัวตนนี้ เป็นความพยายามที่จะนำเสนอบางสิ่งบางอย่างที่น่าเสนอไม่ได้ (represent the

⁵² Hannah Arendt, *The Life of the Mind*, Vol.I, *Thinking*, (London: Secker & Warburg, 1978), หน้า 93.

unrepresentable) ความต้องการดังกล่าวจึงทำให้เกิดสภาพที่เศร้าสร้อย หดหู่ และทั้งหมดนี้เป็นเสมือนหนึ่งว่ามนุษย์ไม่สามารถที่จะเข้าถึงประตูแห่งความเป็นนิรันดร์ ไม่สามารถที่จะรวมตัวกับเอกภาพหรือสรรพสิ่งสากลที่ไม่มีวันเปลี่ยนแปลง มนุษย์จะต้องดำรงตนอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ก็จะมีสภาวะทางความต้องการที่จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นหลอกหลอนอยู่ นี่เป็นความพยายามที่จะเชื่อมกันระหว่างความต้องการ (desire) กับความตาย

ความตายเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ผู้นั้นโดดๆ ราวกับเป็นหนึ่งเดียวกับผู้มีชีวิต แต่ก็มิได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่มีใครรู้ได้ว่าประสบการณ์ของความตายนั้นเป็นอย่างไร ความตายเป็นดินแดนที่ไม่มีมนุษย์ที่มีชีวิตล่วงรู้ได้ว่าเป็นดินแดนอะไร เป็นดินแดนผจญภัยที่ยั่วชวนให้มนุษย์ทั้งหลายที่จะได้ลิ้มรส แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่อยากที่จะเดินทางเข้าไปโดยไม่มีโอกาสที่จะกลับมา ความตายไม่ใช่สถานที่ท่องเที่ยวชายหาด หรือทะเลทราย ที่มนุษย์สามารถเดินทางไปชมทิวทัศน์แล้วกลับมาด้วยความปลื้มปิติ ความตายเป็นดินแดนที่ไม่มีมนุษย์ผู้ใดเดินทางกลับมาได้ “ไปไม่กลับ กลับไม่คืน พื้นไม่มี” การไปสู่ความตายนั้นเป็นการเดินทางไปสู่อนาคต ไม่สามารถจะรู้ได้เหมือนกับการใช้ความทรงจำเพื่อเดินทางกลับไปสู่อดีต ความตายสำหรับมนุษย์ที่มีชีวิตจึงเป็นเสมือนกับจินตนาการที่ไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตนเห็นไม่ได้ จับต้องไม่ได้ รู้สึกไม่ได้ เป็นของส่วนตัวจริง ๆ โดยไม่มีใครสามารถจะมาพรากจากมนุษย์แต่ละคนไปได้

สภาวะอันเป็นส่วนตัวนี้ แม้ว่าจะเห็นได้จากความตายของคนอื่น แต่มนุษย์ที่มีชีวิตนั้นก็มิได้ประสบได้ด้วยตัวเอง เป็นความรู้ที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากประสบการณ์ชั้นปฐมภูมิ ไม่ได้เป็นประสบการณ์ส่วนตัว อย่างดีที่สุดก็เป็นประสบการณ์ที่เห็นถึงความตายหรือการหยุดลงของชีวิตผู้อื่นเท่านั้น แต่ก็เป็นการตายที่รู้สึกไม่ได้ สิ่งที่มนุษย์เห็นและรู้สึกนั้นไม่ใช่ความตายเมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดจบสิ้นการหายใจ ความตายจึงเป็นเรื่องที่น่าเสนอไม่ได้ พูดถึงไม่ได้สำหรับตัวเอง แต่พูดถึงความตายของคนอื่นได้ กล่าวง่าย ๆ ก็คือว่าความตายเป็นเรื่องอยู่เหนือผัสสะ ความตายและการมีชีวิตจึงเป็นช่องว่างที่มนุษย์ไม่สามารถจะเชื่อมต่อให้ติดกันได้ เสมือนมีแม่น้ำขนาดใหญ่ขวางกั้น ทำให้ไม่สามารถข้ามไปอีกด้านหนึ่งได้ สิ่งที่มนุษย์ทำได้มากที่สุดก็คือ การยืมมองมันอย่างฉงนสนเท่ห์ เพราะความตายปรากฏตัวและไม่ปรากฏตัว คือไม่ดำรงอยู่และดำรงอยู่ในเวลาเดียวกัน⁵³ โดยการมีชีวิตและความตายเปิดให้มีความลึกลับซับซ้อนยิ่งขึ้น การมีระยะทางนี้เองทำให้มนุษย์เรียนรู้และเป็นช่วงที่ก่อให้เกิดความรู้ การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นได้ในระหว่างการมีชีวิตและความตาย ไม่มีอะไรที่จะเรียนรู้ได้นอกระยะห่างอันนี้ ไม่ว่านั่นจะเป็นการ-

⁵³ Jean-Luc Nancy. *The Birth to Presence*, tran. by Brian Holmes and others, (Stanford: Stanford University Press, 1993), หน้า 3.

เรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการมีชีวิตของตนเองกับความตายของคนอื่น หรือจะเป็นการเรียนรู้จากการมีชีวิตของตนเองกับความตายของตนเอง

ดังนั้นระยะห่างและช่องว่างระหว่างความตายและการมีชีวิต จึงเป็นสิ่งสำคัญในการมีความรู้มากกว่าที่จะเป็นเรื่องของการประสานการมีชีวิตและความตายให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งนี้เมื่อใดก็ตามที่ทั้งชีวิตและความตายประสานกันเป็นหนึ่ง เหมือนกับความรักระหว่างชายหญิงแล้วนั้น ก็ทำให้ความต้องการที่จะมีความรู้ในความตายนั้นมลายหายไป ความรักที่มีระหว่างชายและหญิงต้องสูญสลายไป แต่ในกรณีของความตายนั้นแตกต่างไปจากความรักระหว่างหญิงและชาย เพราะเป้าหมายของความรู้ในความตายนั้นเป็นสิ่งที่นำเสนอไม่ได้ พูดถึงไม่ได้ ความตายจึงมีสถานะภาพที่ไม่แตกต่างไปจากพระเจ้าแบบยิวและคริสเตียน ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยเหตุผลที่ถ่ายทอดออกมาเป็นภาษา เช่นเดียวกับคำว่าพระเจ้า⁵⁴ ไม่สามารถที่จะเลียนแบบ ไม่สามารถสร้าง “ละครแห่งความตาย” ที่ใช้การมีชีวิตมองดูได้ ไม่ว่าความตายนั้นจะสวยงามขนาดไหนก็เป็นสิ่งที่ดูให้เกิดความรู้ไม่ได้ แม้ว่ามันจะดำรงอยู่ ก็รู้ถึงความตายไม่ได้ ดังนั้นจึงไม่ใช่เพียงคำว่า เมื่อ “คิด” ถึงมันได้ มันจะมี “การดำรงอยู่” หรือมีชีวิต⁵⁵ มนุษย์สามารถคิดและเห็นในสิ่งที่คิดถึงไม่ได้และเห็นไม่ได้ เมื่อมองดูไม่ได้ก็รู้ถึงความตายไม่ได้ และนั่นก็หมายความว่าความรักในความรู้แห่งความตายนั้นทำไม่ได้

สถานการณ์จึงดูจะยิ่งแย่ลงไปอีก ถ้ามนุษย์จะต้องรักในความรู้แห่งความตาย เพราะตั้งแต่ต้นมนุษย์ก็ไม่ว่าความรู้คืออะไร สิ่งที่เราจะรักได้อย่างเดียวตามที่กล่าวมาแล้วก็คือ ความรักที่จะมีให้ต่อความไม่รู้ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นความรักในความรู้ เพราะเป็นความรู้ที่มนุษย์รู้ว่าไม่รู้ ความรักในความรู้เป็นความรักที่มีรากฐานที่ไม่มั่นคง จนบางครั้งอาจกล่าวได้ว่าไม่มีรากฐานเอาเสียเลย ไม่ได้ให้อะไรที่อบอุ่น ไม่มีความสบายใจให้แก่มนุษย์เท่าใดนัก มีแต่ความวิตกกังวล ความกลัวที่จะสูญสลายไปมากกว่า เพราะไม่มีรากฐานที่มั่นคงให้ยึดเหนี่ยว ชีวิตกลายเป็นอนุภาคที่ล่องลอย ขาดความหนักแน่น โดยเฉพาะความรู้ที่หนักแน่น หรือว่าความรู้ที่ว่าไม่รู้หนักแน่นเพียงพอสำหรับคนบางคน จนทำให้เกิดความรู้ที่มีพลังมาจากความรักได้ เช่นเดียวกับการไม่สมหวังในความรัก ทำให้ความรักนั้นมีพลังอยู่ เพราะความรักยังคงเป็นเป้าหมายในตัวเอง แค่นี้ก็เพียงพอแล้ว ถ้าวานี้จะเป็นการรู้จักใบไม้ก็เพียงพอแล้ว โยจะต้องไปรู้จักป่าทั้งป่า

⁵⁴ ดู Jaroslav Pelikan. *Christianity and Classical Culture. The Metamorphosis of Natural Theology in the Christian Encounter with Hellenism*, (New Heaven: Yale University Press, 1993).

⁵⁵ ดู Parmenides, *Parmenides. A text with translation, Commentary and Critical Essays* by Leonardo Taran, (Princeton: Princeton University Press, 1965) Fragment III.

ความรักที่เป็นหนึ่งเดียว/ความรักแห่งเอกภาพที่เป็นนิรันดร์

ถ้ามนุษย์เป็นเพียงอนุเล็ก ๆ แล้ว จะประสานเป็นหนึ่งเดียวที่สอดคล้องกัน ราวกับสามเหลี่ยมที่เท่ากันทั้งมุมและด้าน ฟังดูแล้วอาจจะเกินความจริง เพราะว่าฝาแฝดสองคนนั้นก็ยังไม่เหมือนกันหมด มนุษย์มี DNA ที่แตกต่างกัน พุดไปให้สุดก็อาจจะบอกได้ว่าไม่มีอะไรในโลกนี้ที่เหมือนกัน ทุกอย่างมีความเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นหนึ่งเดียว ไม่มีอะไรเหมือนและไม่เหมือนอะไรไม่มีใครเลียนแบบใคร ถ้าเป็นเช่นนั้น มนุษย์ก็เหมือนกับวัตถุอะไรบางอย่างที่ไม่มีต้นแบบ หรือถ้ามี มันก็แตกหน่อกลายพันธุ์จนหาร่องรอยของต้นตระกูลไม่ได้ เป็นร้อยพ่อพันแม่ เป็นภาษาที่หลากหลาย พุดจาฟังกันไม่รู้เรื่อง แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์ไม่มีอะไรร่วมกันเลยหรืออย่างน้อยมนุษย์ต้องการอากาศหายใจเหมือนกับสัตว์อื่น ๆ ต้องการสืบเผ่าพันธุ์ เพียงแต่มนุษย์ไม่มีข้อจำกัดทางฤดูกาลเท่านั้น ความหลากหลายทางชีวภาพและทางวัฒนธรรม ไม่สามารถทำให้มนุษย์สามารถประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ เหมือนกับมนุษย์ในนิยายปรัมปรา

ความเป็นไปได้ของความสอดคล้อง หรือการประสานให้เป็นหนึ่งเดียวกันนั้นเป็นไปได้ง่าย ถ้าอัตราของแต่ละปัจเจกชนนั้นมีเพียงแค่นี้ การมีอัตราที่มีเพียงแค่ “หนึ่ง” เดียวนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการเมืองสมัยใหม่ การมีอัตราที่เป็นเอกภาพและประสานกันเป็นหนึ่งเดียวกันนี้ คืออุดมการณ์ทางการเมืองของสังคมตะวันตกที่สังคมอื่น ๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามนี้⁵⁶ โดยองค์ประกอบในการดูว่าอัตราของมนุษย์ในฐานะบุคคล (person) นั้น จะดูได้จากจิตสำนึกและความทรงจำในอันที่จะบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ (identity) ของแต่ละบุคคล⁵⁷ การเป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์ยังแสดงถึงความ เป็นปัจเจกชน สำหรับในสังคมสมัยใหม่ การเป็นปัจเจกชน ถือได้ว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการดำรงอยู่ของรัฐสมัยใหม่ การเป็นสมัยใหม่และการเป็นปัจเจกชนถือได้ว่าเป็นเสมือนหัวและก้อยของเหรียญเดียวกัน ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ จิตสำนึกและความทรงจำของปัจเจกจึงมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับรัฐสมัยใหม่ ความทรงจำส่วนตัวจึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความทรงจำส่วนรวม (collective memory) ดังนั้นความทรงจำส่วนตัวหรือส่วนรวมก็ตามจึงเป็นเรื่องการเมืองในทำนองเดียวกันกับ “ร่างกาย” ของปัจเจกชนและ “ประชากร” และทั้งหมดนี้ก็มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของรัฐ

⁵⁶ Mary Douglas, “The Cloud God and the Shadow Self”, *Social Anthropology*, Vol. 3, No 2, (June, 1995). หน้า 83-94

⁵⁷ Ian Hacking, *Rewriting the Soul: Multiple Personality and the Science of Memory*, (Princeton: Princeton University Press, 1995), หน้า 221

สมัยใหม่⁵⁸ ทั้งนี้ความทรงจำที่แสดงออกในสำนึกของแต่ละบุคคล จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะของจิตใจและสภาวะจิตของปัจเจกชนที่ “ฝัง” อยู่ในร่างกายของมนุษย์ ในขณะที่ร่างกายของมนุษย์นั้นมีเพียง “ขึ้น” เดียวเท่านั้น แต่ถ้าภายในร่างกายขึ้นเดี่ยวนั้นเกิดมีบุคคลอยู่หลายคนด้วยกันแล้ว นั่นก็หมายความว่า จะเกิดความวุ่นวายสับสนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในทางกฎหมาย เพราะร่างกายที่ถูกจับหรือประกอบนิติกรรมที่ปรากฏอยู่ในที่นั้นมิได้มีบุคคลผู้นั้นอยู่ที่นั่นด้วย⁵⁹ สุดท้ายแล้วจึงไม่รู้ว่ามีรัฐหรือมวลสมาชิกในรัฐนั้นกำลังทำอะไรอยู่กับใคร บุคคลผู้ใดจะเป็นผู้รับผิดชอบต่อการกระทำที่แสดงออกมาในร่างกายเพียงขึ้นเดียวนั้น⁶⁰ ดังนั้นการพิจารณาว่าบุคคลจะต้องมีเพียงอัตตาเดียวและมีเอกภาพจึงเป็นมาตรฐานที่มีอยู่เพื่อความสะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางกฎหมายของรัฐสมัยใหม่ แน่แน่นอนรัฐสมัยใหม่จึงจำเป็นที่จะต้องทำทุกอย่างเพื่อบีบบังคับกดดันให้บุคคลมีเพียงอัตตาเดียว⁶¹

ถ้าจำนวนของอัตตามีความหลากหลายมากขึ้นเท่าใด ก็หมายความว่าโอกาสที่จะสอดคล้องและไม่สอดคล้องนั้นมีจำนวนเท่า ๆ กัน ทั้งนี้และทั้งนั้นขึ้นอยู่กับอัตราความเป็นไปได้ที่ว่าจำนวนอัตตาของใคร ๆ หนึ่งนั้นจะสอดคล้องกับอัตตาของอีกคนหนึ่งในแง่มุมใดบ้าง ถ้าเป็นเช่นนี้จึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรที่มีการกล่าวกันว่า การอยู่ด้วยกันนั้นเหมือนกับการซื้อสลากกินแบ่ง ไม่ว่าจะเป็นของใต้ดินหรือของรัฐบาล ก็มีโอกาที่จะถูกกินได้มากเท่า ๆ กัน ถ้าใครถูกรางวัลนั้น ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีโชค การแสวงหาความเป็นเอกภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจึงเป็นเรื่องของการลองผิดลองถูก ถ้าเป็นเรื่องการลองผิดลองถูกแล้ว ทฤษฎีของความสัมพันธ์มนุษย์นั้นอยู่ที่ไหน? ความเป็นไปได้ของปรัชญาที่จะแสวงหาความสากลของความสัมพันธ์นั้น จะเป็นไปได้ได้อย่างไร?

อย่างไรก็ตาม มนุษย์ยังคงมีความต้องการที่จะแสวงหาความเป็นสากล หากจุดที่จะให้ความมั่นคงแก่ชีวิต หากคำตอบที่ไม่เปลี่ยนแปลงให้กับชีวิต จากจุดนี้เองทำให้มนุษย์หันไปผูกพันอยู่กับสิ่งที่ไม่แปรเปลี่ยน เพื่อความเป็นระเบียบของมนุษย์ ความเป็นระเบียบหรือความต้องการที่จะแสวงหาหรือแม้กระทั่งการสร้างระเบียบจะเป็นสภาวะที่เฝ้าค้างของมนุษย์ ซึ่งดูเหมือนว่าจะไม่มีวันที่จะสร้างมา การแสวงหาระเบียบนั้นจะเป็น “เป้าหมาย” หนึ่งของการแสวงหาความรู้ สาขาวิชาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์ เปรียบประดุจการแสวงหาส่วนที่หายไปของชีวิตชาย

⁵⁸ Ibid. หน้า 215

⁵⁹ Mary Douglas, “The Cloud God and the Shadow Self” หน้า 85

⁶⁰ Stephen L. White, *The Unity of the Self*, (Cambridge: MIT Press, 1991)

⁶¹ Ian Hacking, *Rewriting the Soul*, หน้า 216; Mikkel Borch-Jacobsen, “Who's Who? Introducing Multiple Personality.” *Supposing the Subject*, ed. by Joan Copjec, (London: Verso, 1994), หน้า 61

และหญิงในเทพนิยายปรัมปรา ทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ซึ่งมี “เอก” ภาพโดยการดำรงอยู่ของธรรมชาตินี้จะต้องปรากฏในลักษณะที่เป็น “หนึ่ง” เดียวเท่านั้น จะมีอะไรอย่างอื่นนอกเหนือจากนี้ไปไม่ได้ เพราะถ้าไม่มีความเป็น “เอก” ภาพที่มุ่งสู่ความเป็นหนึ่งเดียวนี้นี้ ระเบียบก็ย่อมจะเป็นไปไม่ได้

ดังนั้นสรรพสิ่งทั้งหลายจำเป็นจะต้องดำเนินไปอย่างสอดคล้องในทุกระดับ นับตั้งแต่ระดับอัตราไปจนถึงสภาวะแวดล้อม มาตรฐานของ “วิถีทางในการจำแนกแจกแจง” สรรพสิ่งต่าง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับค่าเพียงค่าเดียวนั้นคือ “ธรรมชาติ” คำๆ นี้แสดงนัยยะของการไม่เปลี่ยนแปลง ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลง นั้นเป็นเพียงที่แสดงออกอย่างผิวเผิน ไม่ใช่แก่นแท้ ไม่ใช่โครงสร้างที่ดำรงอยู่ในระดับลึก แน่หนอนความลึกที่ชี้ให้เห็นถึงความลึกซึ้งของมนุษย์มากกว่าที่จะเป็นเรื่องของแรงปรารถนาที่จะ “ลึกซึ้ง”⁶² ไม่ว่าจะเปลี่ยนแปลงไปแค่ไหน มนุษย์ก็ยังแสวงหาความคงที่หรือสิ่งที่คงทนถาวรอยู่โดยตลอด มนุษย์ได้ถ่ายทอดพลังของความไม่มั่นคงนี้ไปสู่ระดับของอภิปรัชญา หากคำตอบให้กับสรรพสิ่งทั้งหลายด้วยสาเหตุจากสิ่ง ๆ เดียว ว่าสิ่ง ๆ นั้น จะเป็นตัวทำให้สรรพสิ่งทั้งหลายนั้นเปลี่ยนแปลงเคลื่อนที่ไป โดยสิ่ง ๆ นั้นเองไม่เคลื่อนที่ เป็นการเคลื่อนไหวในการหยุดนิ่ง เสมือนกับที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็คือความรู้จากความไม่รู้ สภาวะของความขัดแย้งระหว่างความต้องการความสมบูรณ์กับความไม่สมบูรณ์ดังกล่าวจะเป็นรากเหง้าของความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ทางปรัชญา ความรู้ที่ทำให้ข้อจำกัดของมนุษย์ทั้งหลายนั้นสูญสิ้น มนุษย์เปรียบประดุจสัตว์หรือแมลงวัน ที่พยายามหาทางออกจากขดที่มันงอออกที่แคบและอาจจะเป็นทางออกทางเดียว ทางออกนี้ในสมัยใหม่อาจจะหาคำตอบได้จากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ แต่ก็ยังมีเรื่องราวอีกมากมายที่มนุษย์ยังไม่สามารถหาคำตอบได้ด้วยหลักวิทยาศาสตร์ ว่าไปแล้วปรัชญาและศาสนาก็ยังคงดำรงบทบาทเหมือนครั้งหนึ่งที่ดำรงมาไว้ได้พอสมควร

บทบาทของปรัชญานั้นอาจมิได้เสื่อมคลายอย่างที่คิดกัน เพียงแต่ปรัชญานั้นมิได้ดำรงอยู่ในฐานะของปรากฏการณ์แห่งความรู้อีกต่อไป ความหลากหลายของความรู้ทำให้ปรัชญามีความหลากหลายไปด้วย ปรัชญาจึงอาจกล่าวได้ว่าปรากฏอยู่ในทุกสาขาวิชาความรู้สมัยใหม่ ปรัชญาดำรงตนอยู่อย่างมิดชิดเปรียบเสมือนเงาที่ติดตามสรรพสิ่งทั้งหลายอยู่ เงาที่ที่ต้องการแสงสว่างมาเปิดเผยให้ประจักษ์แจ้งเป็นความรู้ แสงและปรัชญานั้นเกือบจะถือได้ว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แสงเป็นหลักการสำคัญในการนำไปสู่ความรู้ ไม่ว่าจะเป็นโลกตะวันออกหรือตะวันตก แสงคือประกายแห่งความรู้ที่ผ่านเข้ามาสู่ดวงตา ก่อให้เกิดภาพหรือจะเป็นความรู้ก็แล้วแต่ แม้กระทั่งความรู้สุดยออดก็ยังปรากฏให้เห็นด้วยแสง

⁶² คู่อัจฉริยะการศึกษาแบบ “ลึก” ใน Gilles Deleuze, *The Logic of Sense*, translated by Mark Lester with Charles Stivale. ed. by Constantin V. Boundas, (New York: Columbia University Press, 1990)

โดยจะเห็นได้จากการใช้อุปมาอุปไมยด้วยคำว่าแสง แสงที่มาจากดวงอาทิตย์ที่มีดวงเดียว เป็นหนึ่งเดียว และเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ที่มีเทหวัตถุทั้งหลายหมุนอยู่รอบๆ แต่ไม่มีใครสามารถใช้สายตา จ้องมองดูดวงอาทิตย์ได้นานๆ และถ้าเข้าใกล้มันมากๆ ทุกสิ่งทุกอย่างก็จะถูกเผาผลาญไหม้เป็นจุณ เช่นเดียวกับ Icarus ผู้ต้องการได้สัมผัสกับแสงอันบรรเจิดของดวงอาทิตย์ แต่ต้องจบลงด้วยความตาย ดวงอาทิตย์ในฐานะสัญลักษณ์สำคัญทางปัญญาหรือความรู้จึงเป็นมหันตภัยที่ดำรงอยู่ แต่ความรู้ก็ยังเป็นสิ่งที่มีเสน่ห์เพียงพอที่จะดึงดูดให้ผู้มีความรักทั้งหลายมองเห็น และถ่างไว้ซึ่งแรงปรารถนาในความอยากได้ อยากมีไว้ในครอบครอง แม้ว่ามันจะต่าง.. เหล่านั้นจะครอบครองไม่ได้ พุดถึงไม่ได้ มองเห็นไม่ได้ก็ตาม